

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

Bakalářská práce

Rod Holejšovských z Otročic

Mikrosonda do zemědělského hospodaření v době Protektorátu Čechy a Morava.

Autor: Monika Suková

Školitel: Prof.PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedla v seznamu pramenů a literatury.

Olomouc 27. dubna 2015

podpis

Obsah

Úvod	4
1 Dějiny Otročic	10
1.1 Vznik vesnice a první majitelé	10
1.2 Vlastníci Otročic	11
1.3 Události v devatenáctém století	13
1.4 Od začátku první světové války do poloviny dvacátého století	15
1.5 Od nástupu komunismu po současnost	20
2 Zemědělství v první polovině dvacátého století	22
2.1 Vývoj na přelomu devatenáctého a dvacátého století	22
2.2 Vliv první světové války na zemědělství v českých zemích	23
2.3 Meziválečná doba	25
2.4 Protektorát Čechy a Morava	30
2.4.1 Zemědělství a povinné dávky státu	30
2.4.2 Zásahy protektorátní vlády do hospodářství českých zemí	36
2.4.3 Kontroly povinných dodávek	40
2.4.4 Události roku 1945 a osvobození	45
Závěr	49
3 Seznam pramenů, literatury a internetových zdrojů	51
4 Textová příloha	53
5 Obrazová příloha	60
6 Anotace	62

Úvod

Bakalářská práce se zabývá životem rolnické rodiny v obci Otročice především v první polovině 20. století. Snažím záznamy v rodinné kroniky porovnat nejen s regionálními, ale i s tzv. „velkými“ dějinami českých zemí.

Během tohoto období dochází k celé řadě změn ve způsobu hospodaření na venkovských statcích. Každá generace na rodném gruntě je konfrontována s těmito změnami a musí se vyrovnat s novými technologiemi v zemědělství, bez kterých by její výdělky nebyly dostatečné. Oproti 19. století se zemědělci musí naučit zacházet s nově objevenými dusíkatými hnojivy. Díky tomu se zvyšují výnosy polí a snižuje se ohrožení obyvatelstva hladomorem. K rolníkům také rychle proniká mechanizace,¹ což představuje přechod od čistě agrárního způsobu k technicky vyspělejšímu a má za následek, že mnohé rodiny si dokázaly nejen udržet rodinné bohatství, ale dokonce i dále expandovat. Jiné však, které se buď z přesvědčení, že ve strojích budoucnost není, nebo jednoduše z nedostatku peněz zarytě drželi starých zvyklostí, museli postupně (nejprve dobrovolně) zakládat družstva, aby byli vůbec schopni se uživit.²

Tyto nastíněné proměny jsou také jedním z bodů, kterými se zabývá tato bakalářská práce. Jejím hlavním cílem je ukázat, jaké vnější vlivy působily na život venkovské rodiny, jejímž jediným zdrojem obživy byly vlastní statky, pole a domácí hospodářská zvířata. Zároveň ovšem také reflektuje její pohled na vnější svět a snaží se jej komparovat s historickými reáliemi. Především se snaží upozornit a zároveň zdůvodnit ty části, kde se pohled prostého člověka liší od skutečných událostí. Mezi časté důvody spadá snaha ospravedlnit se před pozdější generací, či malá znalost všech okolností, které ve své době ani nemohli

¹ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 303 – 370.

² Tamtéž, s. 380 – 383.

obsáhnout, protože nebyly dostupné. Pozdější badatelé však danou historickou problematiku často berou za evidentní z důvodu objektivnějšího a globálnějšího pohledu.

Nejprve se zaměřím na dějiny obce Otročice, které dosud nebyly uceleně literárně zpracovány. Zaměřím se samozřejmě hlavně na události ve sledované době. Zmíním se o podstatných meznících v dějinách obce, kterými jsou například narození Petra Jeřábka Otrčického, vznik a působení hasičského sboru v souvislosti s častými požáry, německá okupace, komunistická moc, vybudování kanalizace a vodovodu.

Vzhledem k tématu práce a charakteru dostupných pramenných materiálů byla při zacházení s nimi zvolena metoda mikrohistorická a metoda komparace. Citace z pramenného materiálu jsem nechala v původní podobě pro dosažení vyšší autentičnosti.

Základem bádání o životě rolníka byla kronika rodiny Holejšovských³, bydlících svého času na „gruntu“ s číslem popisným 25. Kronika byla po smrti Josefa Holejšovského svěřena do opatrovnictví jeho dcery Marie, která se vdala a přestěhovala do Radošovic, a právě zde jsem tuto kroniku, jakožto naprosto jediný ucelený pramen věnující se z valné části dějinným událostem v obci Otročice, našla a s laskavým svolením Marie Gutové, rozené Holejšovské, i použila k vypracování této práce. V kronice nalezneme záznamy napsané mezi roky 1930 až 1948, ale během těchto let často vzpomínal na starší události (záznamy se tak týkají již přelomu devatenáctého a dvacátého století). V kronice je možné se dočíst o mnohých základních problémech života na vesnici. Dále zde Josef Holejšovský vyzdvihává svůj zájem o počasí a s tím související úspěšnou sklizeň.

³ Archiv rodiny Holejšovských.

Na základně datace záznamů můžeme sledovat, že tyto úvahy především řeší v teplejší části roku. V zimě můžeme vyzorovat, že naopak vzpomíná na první světovou válku, kdy byl několikrát odveden. Dostatek volného času mu dovoluje se značně rozepsat a nám tak předává velmi cenné informace o životě v jednotlivých vojenských táborech, o nedostatku jídla, o jeho snaze se vždy co nejrychleji vrátit zpět domů. Dále popisuje rostlinnou i živočišnou výrobu na svém statku. S využitím těchto záznamů jsem se proto mohla v druhé kapitole zaměřit především na popis zemědělství v dané době na příkladu rolníka Josefa Holejšovského. Nastínila jsem tak problematiku povinných dávek, které museli rolníci, statkáři i velké hospodářské podniky odvádět státu během protektorátu. Jejich průběh a frekvenci, ale i obtížnost dodržování daných kvót. Líčí důsledky, které po válce vyplynuly pro člověka, který za protektorátu pouze poctivě plnil předepsané dávky (například podezření z kolaborace s Němci).

Jak jsem naznačila výše, moje práce bude porovnávat události dle Holejšovského s regionální historií. Sledované území je ohraničené čtyřmi sousedními obcemi – Borovnice, Křivsoudov, Strojetic a Čechtice. O těchto obcích jsem se snažila sehnat co nejvíce informací, abych tak získala co největší pramennou základnu. K tomu mi dopomohly materiály z okresního archivu Benešov vztahující se k daným obcím v první polovině 20. století. Takto široký záběr při shromažďování pramenného materiálu má praktické důvody. Především proto že se u Otročic během času často měnila správní jednotka, pod kterou spadaly a pod kterou je dnes možné archiválie najít. A za druhé že Josef Holejšovský ve své práci často připomíná události a zprávy z těchto sousedních obcí. V těchto archiváliích jsou však o použitelných tématech vztahující se k obci Otročice vždy jen kusé poznámky.

Mezi další zdroje patří audionahrávky s Marií Brixiovou, rozenou Přenosilovou a s její dcerou Jaroslavou Sukovou. Obě velkou část života žily v Otročicích, proto mohou více přiblížit události, ke kterým v okolí došlo. Marie Brixiová především interpretuje vzpomínky svých rodičů, dále popisuje, co se stalo během jejího dětství za protektorátu, a zároveň přibližuje nástup komunistické moci. Naopak Jaroslava Suková se zaměřuje na dějiny přibližně od osmdesátých let dvacátého století do současnosti. Dále ovšem také předkládá události, o kterých se její matka nezmínila, ale souvisí se životem Marie Brixiové.

Další pramenný materiál jsem našla v Státním okresním archivu Benešov. Zde jsem se zaměřila na fond Čechtice, z kterého jsem čerpala informace o průběhu elektrifikace.

Nelze samozřejmě vynechat literární zdroje. Zde ovšem vystává zásadní problém. O samotných Otročicích doposud nebyla napsána žádná práce, která by věnovala zájem historii, nebo současné podobě či dění v obci. Pakliže má být literatura zaměřená především na první polovinu 20. století, dojdeme k zjištění, že podobný problém je i u obcí Křivsoudov, Strojetic a Borovnice.

V roce 1993 vyšla úzká publikace s názvem „O Čechtících: od nejstarších dob do současnosti“ od Daniely Fialové.⁴ Kniha pojednává kromě Čechtice okrajově i o dalších mnou sledovaných vesnicích. Publikace pomůže především při bádání o vzniku obcí a poslouží i jako zdroj odkazující k dalším pramenným materiálům.

Zajímavým počinem byla publikace „Podblanicko proti okupantům“ od kolektivu autorů pod vedením redaktora Jaroslava Charváta.⁵ Jde o dílo, které skvěle popisuje události, ke kterým v letech 1939-1945 došlo. Tato publikace je

⁴ FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtících: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993.

⁵ CHARVÁT, Jaroslav: *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966.

velmi důležitá především proto, že jako jediná mně dostupná splňuje pro můj výzkum časovou i prostorovou podmínku. Především se publikace snaží ukázat, jaký vztah měly osvobozené snahy vzhledem k celostátním událostem, což mi pomohlo dobře propojit mikroregionální historii s velkým dějinami. Po obsahové stránce má kniha bohužel i dva nedostatky, neboť vyšla roku 1966 a proto je třeba již od první chvíle počítat se silným dobovým ideologickým vyzněním. Problém spočívá i v tom, že se práce snažila pojmout co největší množství příběhů a událostí, což samozřejmě bylo na úkor detailnějšího rozpracování jednotlivých témat.

Pomohla mi i kniha *Retribuce v poválečném Československu*.⁶ Zde je kapitola o Provinění proti národní cti, kde se můžeme dočíst o Dekretu cti vydaném prezidentem Benešem. Tento dekret řeší kolaborantství během okupace. Na jeho základě docházelo k soudům u národních výborů i se zemědělci, kteří během okupace řešili rozpor, zda dodávat předepsané dávky, tím se nedostat do problémů, ale zároveň být po skončení okupace nařčeni za napomáhání Němcům, či riskovat život svůj i celé jeho rodiny.

Meziválečné hospodářství a legislativa je nám přiblížena v díle *Odvracená tvář meziválečné prosperity s podtitulem Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938* od Jakuba Rákosníka⁷. Tuto knihu využívám především pro nastínění každodennosti nezaměstnaných a pro přiblížení situace po hospodářské krizi v 30. letech.

Poučení o problematice dějin, vývoji a slangové a odborné terminologie v zemědělství jsem získala z publikace *„Dějiny zemědělství v Čechách a na*

⁶ FOMMER, Benjamin: *Národní očista – Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010. s. 249 – 301.

⁷ RÁKOSNÍK, Jakub: *Odvracená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha 2008.

Moravě“ od Magdaleny Beranové a Antonína Kubačáka.⁸ Publikace je členěna na kapitoly podle časového rozdělení. V každém oddílu poté vyzdvihne, jaké hlavní změny v daném období proběhly. Například vývoj držby a vlastnictví půdy se zaměřením na pozemkovou reformu z roku 1919, hospodářskou krizi v zemědělství, osvětu, vývoj agrárního hnutí a jejich aktivity.

Publikace České zemědělské časopisy z edice Prameny a studie podávají seznam a krátkou charakteristiku časopisů mezi roky 1838-1948. Zemědělské časopisy byly jednou z cest vzdělávání zemědělců. Přinášely novinky o mechanizaci, umělých hnojivech, státních vyhláškách a zákonech, tipy na šlechtění a chov, dále se zde firmy inzerovaly reklamy na zemědělské stroje. Pro sedláka to byla jednoduchý způsob, jak se dozvědět co nejvíce o svém koníčku, zaměstnání a živobytí.⁹

Nesmíme vynechat krátké články o historii jednotlivých obcí z Čechtických novin. Zde se ovšem dočteme pouze o časovém vymezení důležitých historických období, ale bližší informace už nejsou specifikovány.

Podrobné popsání života prostého obyvatele určitého místa v konkrétní době, například práce rolníka Holejšovského na Otročicku, nám pomáhá jedinečným způsobem přiblížit životní standarty dané doby.

⁸ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 303 – 370.

⁹ SKÁLA, Ladislav: *České zemědělské časopisy I*. Praha 1992. a SKÁLA, Ladislav: *České zemědělské časopisy II*. Praha 1993.

1 Dějiny Otročic

1.1 Vznik vesnice a první majitelé

Otročice se nacházejí na ve Středočeském kraji v Benešovském okrese a jsou součástí městysu Čechtice, od něhož leží asi 2 km severně. Jméno by mělo pocházet ještě z doby, kdy Otročice byly jen poddanskou vsí. V době roboty jezdili poddaní na dvůr do Otročic, kde je dráb za sebemenší zdržení trestal ránou holí. Předkové opouštěli své domy a utíkali na jiná panství, kde vyprávěli o krutém zacházení svého pána. Zvěst o zlém pánovi se brzy rozšířila do širokého okolí a lidé jej překřtili na Otročika, podle něhož získala jméno i ves, která později vznikla na místě panského dvora.¹⁰ Jde o místní legendu, která nejspíše vznikla podle pověsti, která se vztahuje k Čechtícím. Ty získaly své jméno po šlechticích, již je založili.

První zmínka o Otročicích pochází ze dne 31. května 1366¹¹, kdy Buzek z Otročic (Buzko de Otrocic) vyměnil pole s farářem z Borovnice, což bylo zaneseno do Desek Zemských.¹² Ve 14. století je také potvrzeno, že kromě Otročic, kde stála menší vladycká tvrz, existovala šlechtická sídla i v Čechtích, Lhoticích (později nazývané Růžkovy Lhotice), Sudislavicích, Borovnici a Kuňovicích. V Křivsoudově dokonce vyrostl hrad. Lenním pánem Buzka byl nejprve vladyka Beneš ze Zdislavic, který zastával funkci regenta nezletilých bratří Václava a Heřmana z Čechtíc.¹³

Dalším majitelem Otročic se stal Chvalek z Otročic, který je spojován 6. března 1366 s odpustky papeže Bonifáce IX. Dne 29. září 1389 Roprecht z Otročic zapisuje do Desek zemských poplužní dvůr v Otročicích s poddanským

¹⁰ Audio nahrávka Jaroslavy Sukové, rozené Brixiové, bydlící v Otročicích (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

¹¹ *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. Český statistický úřad. Praha 2006, s. 383.

¹² Archiv rodiny Holejšovských, s. 139. Opis z Desek Zemských.

¹³ FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtích: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993, s. 10.

dvorem a dvěma mlýny Jindřichovi z Rožmberka. Chvalek a Roprecht ve své době podléhali známému rodu Tluksů. Prvním Tluksou byl Oneš, následován roku 1390 Hynkem Tluksou z Čechtice a jako další je v záznamech uváděn Jan z Kralovic, purkrabí Pražského hradu, který ovšem nikdy v Čechtích nebydlel.¹⁴ Janu z Kralovic se zodpovídal Harkvart Hřeblo, syn Heřmana z Čechtice, který měl v držení Otročice a 30. září 1395 dal kostelu v Jeníkově pozemek v Borovnici. 27. 11. 1397 je Harkvart v záznamech uváděn jako oficiální vlastník Otročic a to až do roku 1412. V roce 1398 se konala svatba, která spojila rody Zdeňka z Otročic s Markétou (dcera Harkvarta). Jejich potomky byli Roprecht a Adam.¹⁵

1.2 Vlastníci Otročic

2. září 1415 je jako vlastník Otročic uváděn Erazim z Otročic, když se objevuje (jako 50.) mezi dalšími mnoha podpisy významných českých šlechticů na Stížném listu pánů českých a moravských do Kostnice. Tato listina byla vyhotovena v 8 exemplářích, ale dochovala se pouze jedna, která je ověšena 99 pečeti (z původních 100). Šlechtici se zde vyjadřovali proti upálení mistra Jana Husa a věznění Jaronýma z Prahy. Z okolních pánů se sem podepsali i Václava ze Sudislavic a Bohuněk z Borovnice.¹⁶ Toto jednání, tedy podpora reformního myšlení, ve zdejší kraji bylo tradicí. Podle dochovaných dokumentů zde žili především podporovatelé kalicha, kteří bojovali už proti Rožmberkům. Nelze se proto divit tomu, že sem přicházeli lidé z rožmberského panství a hledali zde útočiště. Je zajímavé, že v letech 1420-1622 spravovali čechtický kostel utrakvističtí faráři. Páni ze zdejšího kraje bojovali ve vojsku Jiřího z Poděbrad. Příkladem lze uvést Přibíka Tluksu a jeho syna Lévu.¹⁷

¹⁴ FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtích: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993, s. 10.

¹⁵ Archiv rodiny Holeyšovských, s. 139-140. Opis z Desek Zemských.

¹⁶ NOVOTNÝ, Václav: *Hus v Kostnici a česká šlechta*. Praha 1915.

¹⁷ FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtích: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993, s. 10.

Od poloviny 16. století byly čechtické a okolní statky majetkem pánů Jana a Přibíka z Březí. Roku 1569 si Štěpán Střela koupil Kunějovce, Borovnici a Otročice. Domáhal se toho, aby mohl panství rozšířit. To se mu zdařilo roku 1577, kdy mu bylo panství nabídnuto za 1 000 kop grošů. Později dokoupil část panství od Přibíka z Březí. Janovu část dokoupil roku 1580. Panství čechtické a křivsoudovské se tak spojila.¹⁸

Po české válce roku 1622 byl konfiskován majetek protestantským šlechticům, mezi které patřil i Střela z Rokycan. Jeho panství bylo odkoupeno rytířem Hugem z Hallweilu, s kterým přišla i rekatolizace. Po smrti Huga (r. 1650) se o majetek rozdělili jeho synové. Jakub Leopold si vzal zámek poškozený dřívějším požárem v Křivsoudově, půlku pivovaru a některé vesnice jako například Němčice, Kačerov, Lhotu, Děkanovice, Jenišovice, Černíci, Novou Ves, Strojetic, Mnichovice. Druhý syn získal druhou polovinu pivovaru, Čechtice, Paseku, Sudislavice, Jizbici, Otročice, Jeníkov, Pálčice, Dobřichovice, Borovnici, Nakvasovice s dvorem Chrastovickým a mnohé další vsi. Od pánů z Hallweilu odkoupila část panství roku 1672 Johana Barbora Eusebia, hraběnka Carreto-Millesimo. Zbytek patřil od roku 1694 Františku Antonínovi Josefovi, hraběti z Hallweilu.¹⁹

V roce 1702 přešlo panství na Jana Leopolda Donáta, hraběte z Trautconu a Falkensteinu, jehož syn Jan Vilém, když se panství přepsalo na něj, uznal vsi všechny předchozí výsady, zrušil zde veškerou robotu a prodal pod cenou některé grunty poddaným. Nakonec sjednocené panství prodal Karlu Josefu Palmovi, hraběti z Gundelfingenu. Majetku se po jeho smrti ujal stejnojmenný syn roku 1770. Další Palm panství získal roku 1814. Bylo již hodně zadlužené, proto jej ve

¹⁸ FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtích: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993, s. 12.

¹⁹ Tamtéž, s. 17-18.

veřejné dražbě prodal knížeti Karlovi z Auersperga, jenž zde nikdy nepobýval a o nemovitost se starali jeho správci.²⁰

21. června 1783 se v Otročicích narodil Petr Jeřábek Otročický, který později studoval v Hradci Králové kněžský seminář a získal místo kaplana v Církvici. Jmenovali jej dokonce i proboštem na Svaté hoře, kde roku 1859 zemřel, který na sebe upozornil svým dílem „Řeč při slavnosti vysvěcení školy ve Vepřku“, kde byl dříve farářem.²¹ Dle záznamů Josefa Holejšovského se Petr Jeřábek Otročický měl narodit až v roce 1798 (...) v *Otročicích na před byl farářem ve Vepřku a pak na sv. Hoře, je tam též i pochován na sv. Hoře v roce 1859, 29. srpna ve věku 61 létech.*²² Tentokrát však Josef Holejšovský pravdu neměl. Svatá Hora na svých stránkách podává informace, že Petr Jeřábek žil mezi roky 1783 až 1859. Na Hoře jako probošt sloužil 12 let. Nechal zaklenout baziliku, o čemž uvažovali již dříve jezuité, čímž získala v podstatě dnešní podobu. Roku 1850 dal za 100 zl. vyzdobit varhany. Smrtí Jeřábka končí působení svatohorských proboštů, kteří spravovali Svatou Horu po zrušení řádu Tovaryšstva Ježíšova r. 1773.²³

1.3 Události v devatenáctém století

Roku 1833 byla postavena první zvonička za peníze od státu za pronájem pozemků, na kterých byla postavena státní silnice. Umístěna byla proti domu p. Jeřábka č. 22. Šlo o sloup, ke kterému byl připevněn zvon.²⁴ Rozeznávalo se několik druhů zvonění. První byla tři dlouhá zazvonění, která se rychle po sobě opakovala. K nim byla přiřazena slova pole-louky-lán, což mělo napovědět, že šlo

²⁰ Tamtéž, s. 22.

²¹ VLASÁK, Antonín Norbert: *Okres Dolno-Královický v Čáslavsku: nástin historicko-archeologický*. Praha 1884, s. 68.

²² Archiv rodiny Holejšovských, s. 53.

²³ PŘIBYL, Stanislav: *Dějiny hudby na Svaté Hoře III*. In: <http://svata-hora.cz/cz/article/8/dejiny-hudby-na-svate-hore-iii>. [cit. 5. 4. 2015].

²⁴ Archiv rodiny Holejšovských, s. 99.

o někoho bohatého. Pro chudé obyvatele Otročic se pak používala dvě rychlá zvonění opakující se v krátkých intervalech (nic neměl- nic neměl).²⁵

1. května 1841 projel Čechtice první dostavník na jeho trase mezi Pelhřimovem (výjezd v neděli ve 4 hodiny ráno) a Prahou, kam dorazil v pondělí před pátou ranní.²⁶

Z této doby má také pocházet otročická legenda o duchovi. V polovině 19. století se měla paní Kateřina Zemanová, rozená Borková, z Otročic čp. 21 oběsit doma na půdě. Jelikož šlo o sebevraždu, nemohla být pochována na hřbitově v posvěcené půdě, proto jako další se stejným osudem i Kateřina byla pochována na pastvině v Koncích v Zemanově lese. Jednou když tam později pasáci pásli dobytek, hráli na jejím hrobě karty a jeden z pasáků se rozhodl, že se pobaví a zkusí vyvolat ducha mrtvé ženy, aby si s nimi zahrála partičku karet. *K nim hráčům přiběhl zajíc Čapek, ho chytil za uši, uši mu zůstali v ruce, s leknutí snad, dobytek tam nechal běhel polma a v Šindelářových polích ho chytili a nesměli se mu o tom již nikdy z mýnit, poněvadž byl jak z větrný.* Od té doby se tam nepásl. Později tam vyrostl les, který měl za Josefa Holejšovského již 60 let. Lidé si často přísazovali, že viděli mrtvou ženu obcházet v noci kolem svého hrobu.²⁷

Přelomem byly Silvestrovské patenty vydané k 31. prosinci 1851 císařem Františkem Josefem I. Šlo o legální zákony rakouského neoabsolutismu, které zrušily poddanství. Moc přešla do rukou úřadů ve Vídni, které se podřizovaly císaři a jeho rádcům. Pod vídeňské úřady spadala zemská místodržitelství, politické okresy, soudní okresy, města a obce.

²⁵ Audio nahrávka Jaroslavy Sukové, rozené Brixiové, bydlící v Otročicích (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

²⁶ FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtích: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993, s. 34.

²⁷ Archiv rodiny Holejšovských, s. 90.

Otročice se staly součástí okresu Dolní Královice a obce Strojetic. Od roku 1869 stále patřily pod Strojetic, ale tato ves byla přerazena k okresu Ledec. Od roku 1880 až do r. 1890 se přejmenovaly na Votročice. Od roku 1890 se název vrátil na Otročice.²⁸

1.4 Od začátku první světové války do poloviny dvacátého století

Mezi roky 1910 až 1950 se staly součástí obce Borovnice v okrese Ledec nad Sázavou.²⁹

Ve dvacátém století se kultura i společnost na venkově dala do pohybu. V roce 1900 byla v Čechtích založena Občanská záložna starající se o kulturní život v okolí. Roku 1904 se otevřela místní první veřejná knihovna. V létě 1913 starosta křivsoudovské Jednoty Sedlák založil Sokol.³⁰

Josef Holejšovský vzpomíná na počátek dvacátého století a popisuje, jak se postupně prodávaly a kupovaly statky a polnosti v Otročicích. Nejzajímavější je nejspíše koupě chalupy čp. 17 Pajerem, který ji přestavěl na hospodu. Tu od něj později odkoupil žid Mantner. *Po třech letech to koupil Kodoň František z čp. 7, pro syna Františka. Židovi Mantnerovi nešel obchod proto to prodal.*³¹ Tato informaci si však protiřečí s výpovědí Marie Brixiové: „*V Otročicích nikdy židé nebyli. To až v Čechtích žily dvě židovské rodiny.*“³² Čechtičtí židé nakonec skončili v koncentračních táborech.³³ Zarážející je pohled Josefa Holejšovského na otázku Židů. V jeho vzpomínkách na válečnou dobu se dočítáme, že lituje Židů, kteří se dostali do koncentračního tábora, či byli rovnou zabiti. Vypráví, jak byli Židé nuceni vyzradit, kde mají schovaný majetek, jinak je gestapo zbilou.

²⁸ *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. Český statistický úřad. Praha 2006, s. 383.

²⁹ Tamtéž, s. 383.

³⁰ FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtích: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993, s. 39-40.

³¹ Archiv rodiny Holejšovských, s. 53.

³² Audio nahrávka Marie Brixiové, rozené Přenosilové z Otročic (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

³³ ČELOVSKÝ, Boris: *So oder so. Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945, Příloha: „Boj proti tuberkulóze“, Rasová způsobilost pro poněmčení.*, Ostrava 1995.

Další pasáž však vyznívá podivně. *Hodně zboží židé uschovali mezi křesťany, ač byli vyzváni aby vše přihlásili židovský majetek neb že budu potrestáni stalo se tak že většina obyvatelstva vše vrátila Němcům jen aby nebylo snimi krutě nakládáno při prozrazení majetku židovského. Pak že málo bylo srdnatých kteří si zboží neb zlato ponechali po židech.*³⁴ Kuriózní je především fakt, že se nikde dále nepíše, že by tito „srdnatí Češi“ majetek vrátili Židům po jejich případné návratu po konci války. Zdá se, že jde o alibismus. O snahu ospravedlnit se před další generací.

V předválečném období se v Otročicích často ubytovávala projíždějící vojska. Roku 1905 zde byl ubytován lantver (rakouská zeměbrana) z Vysokého Mýta. U Holejšovských byli ubytováni dva lajtnanti (poručíci). Za každého poručíka se platilo za nocleh 40 krejcarů, očekávalo se větší pohodlí, a za vojína 4 krejcarů. Cvičení se prováděla v Táboře. Roku 1913 byl v Otročicích regiment z Hané, pěší pluk, *unás byl 1 zug a dvě důstojníci, ubytovaný byli as 2 dny, odchod byl k Táboru též.*³⁵

Z první světové války se do Čechtice nevrátilo celkem 16. mužů. V Otročicích se k odvodu vybralo 37 mužů mezi 18. až 55. rokem. Ve válce zemřeli 4 muži. A to Antonín Jankovský (čp. 4, ženatý, 7 dětí), František Bušta (čp. 3, svobodný), František Staněk (čp. 16, svobodný, tesař), Jaroslav Kubálek (čp. 37, svobodný). Na válečné zranění zemřel po válce František Limburk.³⁶

V Čechtích v meziválečné době založili Červený kříž (1919), meteorologickou stanici, připojili se na telefonní stanice (1920), elektrifikovali, zřídili obecní váhu, benzínovou pumpu, vodovod a kanalizaci.³⁷

³⁴ Archiv rodiny Holejšovských, s. 53.

³⁵ Tamtéž, s. 87.

³⁶ Archiv rodiny Holejšovských, s. 93.

³⁷ FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtích: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993, s. 41.

Roku 1927 vzniklo v Otročicích místní Sdružení dobrovolných hasičů, což bylo o 50 let později než v Čechtích. Otročičtí trpěli velmi často na ničivé požáry. Nejprve byli obyvatelé odkázáni na déšť, který mohl, když měli štěstí, minimalizovat výši škod. Po založení čechtických hasičů se situace zlepšila. Postupně se přidávaly další vesnice jako Křivsoudov roku 1880 a Strojetic roku 1902 ³⁸ Jeden z největších požárů je zaznamenán v roce 1904. *Opět zde hořelo, velké oheň zachvátil půl vsi 31. července v neděli dopoledne (...). Bylo hodně po práci byl suchý rok, žito byli doma i pšenice, ječmen, oves byli též zralé ale ještě na polích. (...) a oheň vyšel z čp. 22 od Jeřábků. (...) bylo zde hodně hasičských zborů ale nebyla voda.* ³⁹ Při požáru shořel i sloup, na kterém byl pověšen zvon. Střeby po zvonu byly poslány do Prahy zvonáři, s finanční pomocí obce pak byl roku 1906 přivezen asi 80 kilový zvon do Otročic. Byla postavena zvonička se střechou ze šindel, což mělo chránit před ohněm. ⁴⁰

Borovnický hasičský spolek vznikl ve stejném roce jako otročický. Roku 1928 Otročice koupily motorovou stříkačku bez předku, která se dává za vůz při jízdě. S výstrojí to stálo cca 50 000 Kč. Jak bylo zvykem, sešli se členové hasičů z Otročic i z okolí. Přišli obyvatelé vesnice a knězem Lachnanem byla stříkačka posvěcena. Po ukončení slavnosti byla zábava u Pajzů. ⁴¹

Otročice byly elektrifikovány roku 1938. Podle plánu se měla vytvořit odbočka od stávajícího připojení mezi Ledčí nad Sázavou, Dolními Kralovicemi a Čechtíci, které bylo schválené 9. března 1928. Celou akci měly na starosti Jihočeské elektrárny z Českých Budějovic. *Provedena bude jako venkovní vedení o napětí 22 000 voltů třífázového proudu o 50ti kmitech za vteřinu. (...) O tomto*

³⁸ HASAN, Antonín: *100 let požární ochrany v Čechtích*. Čechtice 1977.

³⁹ Archiv rodiny Holejšovských, 29-30.

⁴⁰ Tamtéž, s. 99.

⁴¹ Archiv rodiny Holejšovských, s. 87.

*projektu všeužitečného podniku zahajuje zemský úrad na základe §§ 16 a násled. zákona ze dne 22. července 1919 číslo 438 Sb. z. a n. o soustavné elektrisaci.*⁴² Jihočeské elektrárny poté rozhodovaly o využívání elektřiny. Když hrozilo riziko, že by byla síť přetížena, vydalo se nařízení, které mělo snížit zatížení místní stanice. Dle nařízení Elektrického svazu mohou jen 3 mlátičky mlátit, na více nejde proud do naší vsi.⁴³

Rok 1938 přinesl rozšíření slintavky a kulhavky, což mělo za následek úhyn dobytka a nedostatek mléka. Za mobilizace museli narukovat muži do 40 -ti let. V práci je nahrazovaly ženy.⁴⁴

Do roku 1942 byl na cestě z Otročic ke státní silnici u Olšiny dřevěný kříž. Vždy se uhnulá část kříže v zemi uřízla a poté se zbytek opět zadělal do země. Roku 1940 se však kříž ztratil. (...) *asi ho spálili cikáni neb komedianti*. Bedřich Zrna se sestrou dali vytvořit nový kamenný kříž a darovali jej obci. Nyní u tohoto kříže mají být pochováni padlí vojáci z Velké války.⁴⁵

K roku 1942 byly Otročice pod správou Borovnické fary, patřily k soudnímu okresu Dolním Kralovicím a k politickému okresu Ledeč nad Sázavou.⁴⁶

Otročice během války odebírali mouku od mlynáře Šindeláře. Ten si vzal před 2. světovou válku dceru nejbohatšího sedláka z Otročic, který se však poté ve snaze zaopatřit potomstvo a kvůli několika špatným investicím zadlužil. Šindelář prodal věno ženy, koupil mlýn u Čechtíci cca za 2 200 zlatých a sám se tím zadlužil. Před válkou prodával za 20 K za 1 kg. Otročičtí u něho mleli a posílali příbuzným do Prahy. Josef Holejšovský poukazuje na to, že již tehdy to byla

⁴² Státní okresní archiv Benešov, fond Čechtice, inv. č. 179, vč. map (1-5).

⁴³ Archiv rodiny Holejšovských, s. 60.

⁴⁴ FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtích: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993, s. 44.

⁴⁵ Archiv rodiny Holejšovských, s. 16.

⁴⁶ Tamtéž, s. 137.

vysoká cena, zároveň si stěžuje na Šindeláře, že lidi dokonce i šidil. *Z jedného metráku ubylo na černo 15 kg (...), mouka byla pšeničná II všelijaká neb s ní keřasoval.*⁴⁷ Ke konci války mlel za 60 K..⁴⁸

Roku 1946 se konaly volby do poslanecké sněmovny. Za stranu lidovců byli navrženi: Josef Holejšovský, Klepač, Antonín Kerouš, Václav Kehar, František Chobot, Karel Kozák. Komunisty zastupovali Karel Vojtěch, Antonín Jankovský a Josef Pajer. Národní stranu pak reprezentovali Karel Sýček, Josef Jiša a František Slunečko. Jelikož nikdo nechtěl zastávat funkci starosty pro množství papírování, bylo místo ponecháno zájemci z komunistické strany Antonínu Jankovskému.⁴⁹

*Roku 1949 jsme podepsali hospodáři skoro všichni co na nás kteréhokoliv napsáno v knížce 145 ár žita odevzdat 265 kg (...). Smlouva o těchto všech dodávkách jest podepsána zástupcem rol. Družstva z Čechtic u nás v hospodě (...), za předpokladu že se vše splní na 100 %. Bůh mě buď milostiv jest-li tohle všechno splním. Při nesplnění rolníci nedostali šatenku, která zvýhodňovala nákup spotřebního zboží oproti volnému obchodu. Se šatenkou stála mužská košile 200 Kčs a volně až 1 200 Kčs. Máme komunistickou vládu předpokládalo se když vše znárodnějí že bude dobře a všeho že bude. Zatím jsme se zklamali všichni. Dělníkům se přeje, hodně vydělávají všelijaké přiděly mají ale my rolníci jsme na tom nejhůře vše dodat lacino a draho koupit.*⁵⁰

⁴⁷ Keřasovat pochází ze slova keřas (německy Kettenhändler) označujícího řetězového obchodníka. Výraz vznikl za 1. světové války pro překupníky vydělávající značné sumy prodejem nedostatkového zboží.

⁴⁸ Archiv rodiny Holejšovských, s. 108.

⁴⁹ Archiv rodiny Sukových.

⁵⁰ Archiv rodiny Holejšovských, s. 215.

Roku 1950 získaly Otročice status obce a připojily se k okresu Vlašim. Od šedesátých let spadaly pod okres Benešov.⁵¹

1.5 Od nástupu komunismu po současnost

Místní národní výbor se zasloužil o vznik vodovodu, kanalizace, výstavbu silnic a kulturního domu. Podmínil i pozdější stavbu obchodu se smíšeným zbožím. Fungoval zde mezi lety 1945 až 1973.

Roku 1953 se Limburkovi, Lejčkovi, Jankovskovi, Slunečkovi, Přenosilovi, Kozákovi a Folerovi rozhodli spojit. Postupně se připojovali další zemědělci, což vedlo ke vzniku samosprávného Rolnického družstva Otročice, které nebylo závislé na jiném družstvu a vykazovalo stabilně dobré hospodářské výsledky. Spojení nemělo dlouhého trvání.⁵² Po projevu Zápotockého o hospodaření „na vlastním“ se Rolnické družstvo postupně rozpadalo. Papírově však existovalo dále. V praxi se obnovilo roku 1959. Prvního ledna 1973 se otročické družstvo společně s borovnickým a nakvasovickým přidalo k JZD Čechtice. V roce 2002 se postavil nový kravín.⁵³ Dnes (2015) v Otročicích funguje pouze jeden kravín sloužící k chovu jalovic.

Kulturní dům byl postaven za pomoci Klepáčka, který získal na stavbu finance. Na stavbě se podílela převážně omladina v organizovaných dobrovolných brigádách. Budova se otevřela na vánoční svátky roku 1961. Za kanalizaci se opět zasloužil Klepáč přibližně roku 1970. Později roku 1974 byl vybudován vodovod. Obchod byl umístěn do bývalého domu Davidových, který byl čechtickým úřadem odkoupen pro tento účel. Po patřičných stavebních úpravách pořádaných organizovanými dobrovolnými brigádami byl obchod slavnostně otevřen 17. 1.

⁵¹ *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. Český statistický úřad. Praha 2006, s. 383.

⁵² Audio nahrávka Marie Brixiové, rozené Přenosilové z Otročic (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

⁵³ PROSCHKOVÁ, Lenka: *Stručně z historie zemědělského družstva v Čechtích*, Čechtické noviny, prosinec 2001, strana 4.

1975. Ve stejném roce vznikla v Otročicích autobusová zastávka. Roku 2002 byla plechová zastávka nahrazena dřevěnou.⁵⁴

Z grafu (viz Graf 1) vyplývá, že dochází k postupnému snižování počtu obyvatelstva, který je způsoben odchodem mladé generace do měst. K roku 1880 se odhaduje, že v Otročicích bydlelo téměř 300 obyvatel. Počet lidí se však postupně klesal, až se v posledních letech se ustálil na 100 lidech. V Otročicích naopak přibývají víkendové chaty.

⁵⁴ Audio nahrávka Marie Brixiové, rozené Přenosilové z Otročic (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

2 Zemědělství v první polovině dvacátého století

Po nastínění historického vývoje Otročic jsem se zaměřila na analýzu zemědělské situace na Čechticku s ohledem na vývoj statku Josefa Holejšovského.

Zemědělství počátkem 20. století bylo neodmyslitelně spjato s mechanizací. Docházelo k rozvoji mechanizace, k prohloubení vědeckých znalostí o technikách obdělávání a vyskytovala se stále častěji snaha vědecké poznatky převést do praxe prostřednictvím zemědělských škol a školení. Vydávaly se české noviny o tomto tématu, rolníkům a podnikům byly předávány novinky o šlechtitelství a plemenářství, ale i o umělých hnojivech. Oproti předchozímu století docházelo postupně k poklesu zájmu maloroľnického lidu o lesnictví a zemědělství.⁵⁵ České země stejně jako další země v Evropě postupně přecházely z agrárních na průmyslové.

2.1 Vývoj na přelomu devatenáctého a dvacátého století

Základními hodnotícími prvky zemědělství přelomu 19. a 20. století bylo střídavé hospodářství, typické mírou koncentrace a specializace. Mezi nejdůležitější odvětví zemědělství se řadila zemědělská výroba ve třech složkách a těmi byly řepařská, bramborářská a obilná.

Na zvýšení výnosů v zemědělství oproti předchozím obdobím se podepisovalo především využívání umělých hnojiv, ale i lepší péče o louky obecně. Statistiky ukazují, že v letech 1880–1890 byly hektarové výnosy na 1 ha 4 hlavních obilovin (pšenice, žito, ječmen, oves) 12 q, mezi roky 1891–1900 12,1, ale mezi lety 1901–1910 až 15,6⁵⁶. V živočišné výrobě došlo především

⁵⁵ Naopak následné odebírání pozemků a postup k demokratizaci hlavně po vyhlášení první republiky vedl šlechtické rody, kterým byla odebírána zemědělská orná půda a přerozdělována lidem, vedena ke zvýšené orientaci na lesnictví.

⁵⁶ KLONOV, V.: *Vývoj výnosnosti československého zemědělství*. Praha 1938.

ke změně pohledu rolníků na dobytek, kde již na prvním místě nebyl zájem o maso, ale spíše o produkty v podobě mléka či vajec. Malochov dobytka nemohl konkurovat velkostatkům či dokonce velkým hospodářským závodům, které stále více využívaly intenzivní způsoby chovatelství. Výhodou pro malorolníky pak bylo, že se velkým firmám zároveň už tolik nevyplatilo se zaměřovat na další produkty zvířat.

Dále upozorňuji na vznik plemenného zákona, který ztížil chov. Konkrétní plemeno dobytka se muselo pářit se stejným plemenem v oblasti, která pro ně byla typická. Došlo tak k potlačení mnohých stájových nemocí jako TBC a nakažlivého zmetání.

Rozvoj byl patrný i v mlékárenství. V roce 1899 byla totiž založena Ústřední jednota českých mlékárenských družstev. A v roce 1906 již došlo k založení mlékařské školy v Plzni, což byl rozhodující krok k vytvoření samostatného potravinářského odvětví. Jak je možné, že došlo v mlékárenství k takovému „boomu“? Velké mlékárny si nechávaly svážit z jednotlivých spádových vesnic mléko přímo od malorolníků, kterým se již nevyplácelo po finanční stránce vyrábět mléčné výrobky doma. Došlo dále k založení Okresního sdružení chovatelů hospodářského zvířectva, které dohlíželo na plnění cílů stanovených Zemědělskou radou. Rok 1909 přinesl zřízení Fondu na podporování chovu a zužitkování dobytka.⁵⁷

2.2 Vliv první světové války na zemědělství v českých zemích

Zemědělství bylo na počátku století poznamenáno krizí z let 70. a 80. v 19. století. Pokles cen se vyrovnal až na počátku století. Situace se zlepšovala až do

⁵⁷ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 303-306.

první světové války, kdy však došlo k citelnému propadu nejen v hospodářství, ale i v zemědělství.

R-U zvýšilo svůj vliv na zemědělství v českých zemích a nutilo dotovat obyvatele rakouských zemí i vojáky. Následkem odchodu mužů do války došlo k úbytku pracovních sil, čímž se znehodnotila půda, statky nevydělávaly. Nebylo možné nakoupit potřebné zemědělské stroje, klesala úroveň rostlinné i živočišné výroby.⁵⁸ Josef Holejšovský vzpomíná, že jejich rodina dodávala státu mezi 4-5 q brambor z celkového výnosu asi 50 q. Pšenice se při špatném roku odevzdalo jen 2 q. Dokonce po tom, co nuceně odevzdali státu všechn oves, si jej museli z erárního skladu v Čáslavi dokoupit, aby měli alespoň na setbu na další rok. V živočišné výrobě byla situace následující: Za 1 kg masa z vola se platilo 5 K, za další dobytek asi 4 K. Kuň vážil průměrně asi 430 kg, jalovice 400 kg, vůl pak 850 kg⁵⁹

O snížení počtu pracovních sil se můžeme dočíst i v záznamech pražské obchodní a živnostenské komory v memorandu pro ministerstvo obchodu, kde uvádí, že se počty snížily rovnoměrně ve všech pracovních odvětvích v úhrnu o jednu pětinu. Je zajímavé, že komora se snažila upřednostnit odvody v zemědělském sektoru, kde, jak argumentovala, není třeba tak velké množství pracovních sil a že práci mohou zastat jen ženy.⁶⁰ O podobném případě píše ve své kronice i Josef Holejšovský, který uvádí, že rodina Širůčková (čp.26) se dostala do situace, kdy muž onemocněl a žena společně s přítelkyní Kletečkovou se staraly o celý statek a samy sklízely společně s najatými pracovníky.⁶¹

⁵⁸ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 307.

⁵⁹ Archiv rodiny Holejšovských, s. 86.

⁶⁰ RÁKOSNÍK, Jakub: *Odvračená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha 2008, s. 74.

⁶¹ Archiv rodiny Holejšovských, s. 202.

Souběžně s tím, jak se zhoršovalo zásobování fronty, se prohlubovaly státní zásahy do hospodářství. Již roku 1914 nařídila rakouská vláda dodávky obilí z českých zemí. Do roku 1917 bylo odvezeno přes 7 000 vagonů obilí. Následovalo zřízení dalších organizací, které spadaly pod „Vídeň“ a složili k lepšímu kontrolování našeho hospodářství státního, ale i regionálního (kontroly odvedených dávek na člověka). Nejprve vznikly válečné ústředny pro nákup a distribuci výrobků, Obilní válečný ústav, Ústředna pro výkup dobytka, dále pro výkup cukru, líhu, brambor, krmiva, tuků. Vysoké kontingenty vedly ke snížení počtu skotu a zhoršení slibně se rozvíjejícího hospodářství. Během války došlo k nepřirozenému růstu cen, ke spekulacím s půdou, snižovala se kvalita dodávaného zboží, zvyšoval se nedostatek věcí denní potřeby, jako mýdla, oblečení či uhlí. Obyvatelstvo bylo výrazně poznamenáno podvýživou. Celkově šlo v zemědělství o pokles produkce až o 40 %.⁶² Více o vývoji produkce obilnin lze nalézt v tabulce 1.

2.3 Meziválečná doba

Obnova hospodářství souvisí především s upevněním postavení Živnostenské a Agrární banky, s Rašínovou měnovou reformou z března 1919. Dochází k přerozdělení velkého množství cizího kapitálu drženého především Habsburky a dalšími šlechtici z různých zemí - Britové, Francouzi, Poláci, Švýcaři a Belgičané. Už v prvních letech Československé republiky dochází opět k rozmachu hospodářství.⁶³

Rozhodující podíl na tom má rozvoj vědy, výzkumu a jejich poznatky předávané hospodářům, kteří je uváděli praxe. K tomu přispěly především časopisy a noviny, kterých se vydávala celá řada. Mezi nejvýznamnější patří

⁶² BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 306-311.

⁶³ Tamtéž, s. 313.

Věstník ministerstva zemědělství Československé republiky, který se vydával v podstatě nepřetržitě ⁶⁴ a podával zprávy o vydaných zákonech a nařízeních. Mezi časopisy vycházející na území Prahy patřila obrana zemědělců (1897-1906), Pražské hospodářské noviny (1878-1914), Zemědělské družstevní listy (1893-1945), Věstník zemědělců (1909-1927), Zemědělský archiv (1910-1944), Hospodářský věstník (1911-1941). Mezi nejčastější témata těchto časopisů patřily například elektrifikace ⁶⁵, články o zemědělství během krize⁶⁶, pojednání o družstevnictví a vzájemné pomoci ⁶⁷ a nebo také o situaci v zemědělství týkající se úbytku pracovních sil ⁶⁸. Další velkým přínosem pro hospodáře představovaly noviny především v inzerci. Vyskytovaly se zde reklamy na různé přístroje od žacíích strojů, cirkulárek, přes žebřiny, po vyorávače brambor. Ale také nabídky od pojišťoven. Josef Holejšovský si kupoval roku 1940 od firmy z Brna za 1 727 K 55 h tašky na střechu. Podle jeho záznamu se o firmě dočetl právě z novin. ⁶⁹ Noviny propojily české země a obzvláště ještě za první republiky přispívaly ve značné míře k rozvoji nejen hospodářství, ale i společnosti a kultury obecně.

Tento nadějný postup byl zastaven celosvětovou krizí v 30. letech. Nejrychleji reagovalo rolnictvo s využitím různých svépomocných družstevnictví, rozvojem zemědělského školství, vědy a techniky, ale také zásahy státu a regulací dovozu a vývozu. Pro toto období je typický rozmach hospodářství s rozlohou 1–5 ha. Nejvíce je najdeme na vyspělejších východě Čech. Zajímavé také je, že statky s rozlohou 5–10 se zaměřily na produkci brambor daleko více než na

⁶⁴ Až na roky 1950-1953 kdy bylo jeho vydávání přerušeno.

⁶⁵ SKÁLA, Ladislav: *České zemědělské časopisy I*, Praha 1992, s. 116, 182.

⁶⁶ Tamtéž, s. 211.

⁶⁷ Tamtéž, s. 93, 115.

⁶⁸ Tamtéž, s. 116, 182.

⁶⁹ Archiv rodiny Holejšovských s. 234.

pěstování řepy.⁷⁰ Holejšovský předkládá úřední záznam s přehledem vlastněné půdy z roku 1942. V držení měl: orné půdy 6 ha 78 arů, zahradní půdy 8 arů, trvalé louky 61 arů, mýtin a lesní půdy 36 arů, pastvin 6 arů, zastavěné plochy cca 7 arů, což vše celkem činí 7 hektarů a 96 arů půdy. Musíme ovšem přihlídnout k faktu, že Josef Holejšovský během svého života zdědil ještě pozemky po příbuzných, ale zároveň se některých sám vzdal. Výměra pozemků byla rok od roku rozdílná. Tento záznam nám pomůže zařadit Josefa Holejšovského do přibližné sociální skupiny v Otročicích a zároveň bude nápomocný při pohledu na dávky, které Josef Holejšovský musel odevzdat státu v rámci řízeného zemědělství. Holejšovský tedy patřil mezi movitější členy otročické obce, byl brán jako jeden z uznávaných obyvatel, znal se s místním starostou,⁷¹ ale i se starosty sousedních obcí, z jeho postavení vycházela také povinnost účastnit se spolku rolníků. Tito střední rolníci s maximálně 10 ha půdy, způsobovali v úrodných oblastech (jakou je i Podblanicko s běžně se vyskytujícími hnědozeměmi a historicky typicky bramborářským charakterem zemědělství) velmi časté drobení půdy. Čím úrodnější totiž půda byla, tím větší poptávka se po ni objevovala.

Za 1. světové války celá řada lidí z různých odvětví zkrachovala. Od roku 1926 docházelo ke stálému nárůstu nezaměstnanosti. Částečné zlepšení přišlo s dubnem 1931, což se však vysvětluje počátkem sezony, která byla neobvykle vyvedená a vedla k nárůstu nabídky pracovních míst. Tento postup však byl rychle zastaven postupem světové hospodářské krize, která způsobila, že v létě 1932 byla nezaměstnanost v porovnání s předchozím rokem dvojnásobná a v roce

⁷⁰ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 314-320.

⁷¹ Archiv rodiny Holejšovských s. 195

1933 až trojnásobná. Ani konec roku 1933 nenaznačoval žádné zlepšení.⁷² Mnoho lidí se marně snažilo najít práci. Většinou bezúspěšně.

Josef Holejšovský se zmiňuje o pomocné pracovní síle, kterou najal roku 1934 během žní, kdy naléhavě hledali výpomoc. Stejně jako zbytek středních rolníků i Josef Holejšovský potřeboval během letních měsíců pomoc na polích. Podle slov Holejšovského: „ ... šel skrze vesnici v neděli odpoledne ... františek Lanc, někam dále, i pozastavil jsem ho požádal že žena jest v Brzoticích by nám šel pomoci vázat oves nad stráž.“⁷³ Lanc se narodil roku 1899 v Plaňanech a po škole pracoval většinou jen u sedláků jako pomocná síla. Sám uvedl, že od Vánoc do jara nikde nesloužil trvale. U Holejšovských dělal mezi roky 1939-1949 od žní do Vánoc. Za denní práci si účtoval 60 Ksč a pracoval hlavně „na černo“ kvůli čemuž měl problémy s úřady a s četníky. Josef Holejšovský se zmiňuje, že Lanc pracoval i u dalších sedláků, například v Sedumpanech u Martínků, Tábořským, ve Vernýřově, v Křešíně u Vlčků či v mlýně v Alberovicích. Lanc u rodiny strávil dlouhý čas a proto jej začali brát jako člena rodiny, snad i proto Josef Holejšovský za války cítil potřebu ho šatit (jelikož Lanc neměl trvalé bydliště, nedostal poukaz na oblečení) a schovávat před četníky. Zároveň ale upozorňuje, že si vydělá dost, ale že vše hned utratí.⁷⁴

V této době byla celá řada lidí, kteří se nacházeli v podobné situaci jako Lanc. Brali jakoukoli práci, aby si alespoň na krátkou dobu vydělali na život. Právě tyto levné pracovní síly pomohly zvýšit zemědělskou produkci a snáze přejít k intenzivnímu hospodářství.

⁷² RÁKOSNÍK, Jakub: *Odvračená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha 2008, s. 276.

⁷³ Archiv rodiny Holejšovských, s. 210.

⁷⁴ Archiv rodiny Holejšovských, s. 210.

V roce 1921 byl zrušen vázaný obchod a nadále se mohlo již volně obchodovat. V té době došlo ve světě k prudkému poklesu cen obilnin z důvodu nahromadění velkého počtu nechtěných přebytkových obilnin. U nás k této situaci došlo především mezi roky 1922–1923 ovšem stále ještě nešlo o agrární krizi, ta přišla až později v souvislosti s nadvýrobou. Přesto už v roce 1925 můžeme sledovat, že hospodářská produkce dosáhla předválečných hodnot a dokonce mezi roky 1926–1930 se zvedla o 27,6 %. Je zajímavé, že při komplexním pohledu na hospodářství se ve světě udržovala tendence přechodu především na živočišnou výrobu. V českých zemích však tento postup byl spíše pomalejší. Poměr mezi rostlinnou a živočišnou výrobou se totiž udržoval dlouhodobě vyvážený s trvale mírnějším důrazem na rostlinnou složku. Ač čtyři základní obiloviny si stále uchovávají svoji nezastupitelnou úlohu v pěstování, dochází v meziválečném období k znatelnému úbytku ploch těchto obilnin a naopak je nahrazují pole na pěstování okopanin, chmele a cukrové řepy.⁷⁵

Živočišná výroba je ovlivněná nízkou úrovní mechanizace a proto je závislá na malých hospodářích. Oproti velkým zemědělským závodům (jak jsem ji výše naznačila) pro ni mají lepší objektivní možnosti. Je zajímavé, že v hospodářství, která nepřesahovala 10 ha, potřeba tažné síly do velké míry ovlivňovala chov hospodářských zvířat. Mezi roky 1922–1932 vzrostla výroba vepřového masa na dvojnásobek. V roce 1936 bylo na jednoho pracovníka v zemědělství vyrobeno 214 kg masa a 679 vajec. ČSR se na zahraničních trzích projevovala především vývozem hus, peří a vajec. O rozvoj živočišné výroby se staraly mnohé zájmové organizace. Velmi přínosné pro hospodářství bylo

⁷⁵ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 325-331.

zavedení sčítání vybraných druhů hospodářských zvířat. První proběhlo v roce 1920, pak roku 1925. Od roku 1930 už probíhalo každoročně.⁷⁶

Mezi problémy, které nebyly v meziválečném období vyřešeny, patří především sociální otázky, tj. pomoc chudým, nemocným či lidí, kteří přišli o vše následkem přírodní katastrofy. Nebyla ani vyřešena instituce výměnku. Došlo alespoň k ústupu práce dětí.⁷⁷

2.4 Protektorát Čechy a Morava

Protektorát znamenal ztrátu cenných území mimo jiné i těch s přírodními zdroji. Po nuceném snížení dopravy, došlo poklesu výnosů v hospodářství a zemědělství. Prostřednictvím mnoha zákonů, vyhlášek, nařízení došlo k postupnému vykrádání českých zdrojů a zásob. Po Mnichovském diktátu bylo nejdůležitějším úkolem státního zemědělského aparátu, zajistit obživu obyvatelstva i pro příští rok, tj. 1939. Proběhla rychlá demobilizace mužů, aby se mohli vrátit na statky a zajistit podzimní práce.⁷⁸

2.4.1 Zemědělství a povinné dávky státu

Úroveň živočišné produkce za okupace předkládám na základě porovnání disertační práce Barbory Štolleové Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava s údaji Josefa Holejšovského. Povinné dodávky byly zavedeny v září 1939 a od následujícího roku byly vztaženy na většinu produkce. Hlavním cílem protektorátní vlády bylo znemožnit zemědělcům volný obchod s jeho produkty. Jediným odběratelem měl být stát.⁷⁹

⁷⁶ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 335-338.

⁷⁷ Tamtéž, s. 360-361.

⁷⁸ Tamtéž, s. 361.

⁷⁹ ŠTOLLEOVÁ, Barbora: *Pod kuratelou Německé říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2011, s. 159.

Nejdříve se zaměřím na vepřové maso. Výše kontingentu se stanovovala podle množství sádla odvedeného z každého poraženého kusu a u domácí porážky šlo o 4–11 % z kusu. V září 1940 se pak odváželo přímo škvařené sádlo (cca 3–8,5 % k roku 1940).⁸⁰ O dodávce škvařeného sádla se však Josef Holejšovský zmiňuje až o rok později.⁸¹ Roku 1940 Josef Holejšovský bohužel neudává počet prasat, ale dovídáme se, že, podobně jako bylo výše napsáno, se mělo odevzdat ze 100 kg živé váhy 4 kg sádla. Josef Holejšovský pak pro roky 1940 i 1941 odevzdal pouze 3 kg.⁸² Za zmínku stojí i poplatky při samotné zabíjačce. Za její povolení se platilo 30 K, za kolek 10 K, za sádlo ve výsledku utřžil od sběrače ve Strojeticích jen 50 K. Josef Holejšovský odevzdával především Tomanovi do Strojetic, Kopeckému do Mnichovic nebo Horáčkovi do Dolních Královic.⁸³

O kvótách u hovězího dobytka především rozhodovaly dodávky tří hlavních produktů – loje, masa a mléka (viz níže). Zajímavá změna v nastavení kontingentu byla zaznamenána na přelomu let 1942/1943, kdy se již rozvržení dodávek neodvádělo podle ročního přírůstku dobytka, ale vypočítávalo se lineárně dle výměry zemědělské půdy ve výši 80 kg živé váhy dobytka. Během protektorátu došlo k postupnému snížení produkce - v roce 1940 o 3 %, 1941 o dalších 5 % a až do konce války stále klesala.⁸⁴ K roku 1940 Josef Holejšovský choval 2 voly, 3 krávy a 1 malého býka. 1941 odevzdal za duben 1941 cca 600 kilového vola za cenu 4 000 Kč.⁸⁵ 1942 do Zdislavic dodal vola s váhou 645 kg, srážka z něj činila 32 kg a ve výsledku mu zaplatili 4 168 Kč.⁸⁶ Roku 1943 uvádí, že choval v hospodářství 3 krávy, 1 jalovici, 2 býky, 1 jalůvku, 3 prasata, 1 prasnici a 7

⁸⁰ Tamtéž, s. 121.

⁸¹ Archiv rodiny Holejšovských, s. 92-93.

⁸² Tamtéž, s. 160.

⁸³ Tamtéž, s. 92-93.

⁸⁴ ŠTOLLEOVÁ, Barbora: *Pod kuratelou Německé říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2011, s. 126-128.

⁸⁵ Archiv rodiny Holejšovských, s. 69.

⁸⁶ Tamtéž, s. 60.

podsvinčat a. Přestože minimální kontingent hovězího byl snížen na 50 kg, odevzdal malého býka, který měl 328 kg živé váhy a kterého po srážce 5 % ocenili na 2 283 K 20 H.⁸⁷ 1945 Josef Holejšovský odevzdal celkem 700 kg hovězího.⁸⁸

Dodávky mléka byly kontrolovány Českomoravským trhovým svazem pro mléko, tuky a vejce, který určil přesné rozdělení obvodů, kde se bude dodávat mléko a kde máslo, popřípadě stanovoval výjimky a postihy za nesplnění dodávky. U másla se mělo odevzdat 0,5 kg másla na dojnici za týden. U mléka byla vypočítána průměrná nejnižší dojivost od jedné krávy a dle počtu dobytka a velikosti hospodářství byla stanovena velikost produkce mléka.⁸⁹ O počtech krav a o vyprodukovaném mléku důkladně vedla většina rolníku záznamy. Od Josefa Holejšovského se dochovaly velice podrobné informace nejen o vlastních dodávkách, ale i o dodávkách celé obce, což bylo především proto, že byl členem tamější mléčné komise. Mezi další členy patřil předseda František Kubálek, dále Josef Bušta, Josef Holejšovský a František Vrba. Starali se především o vyplňování záznamů od majitelů krav. Informace dodávali jednotliví chovatelé na obecní úřad, jednalo se o počet krav a jalovic, kdy se která otelila, množství nadojeného mléka, kolik mléka spotřebovala jejich rodina, kolik prodali na listky, kolik celkem krav prodali. *Dělali jsme to trojmo ... Dalo to hodně práce a počítání po dva tři večery.* O dodržování přesného množství odevzdaného mléka se staral syn hostinského Josef Pajer a vzorky pro kontrolu namátkou odebíral

⁸⁷ Tamtéž, s. 103.

⁸⁸ Tamtéž, s. 160.

⁸⁹ ŠTOLLEOVÁ, Barbora: *Pod kuratelou Německé říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2011, s. 125-126.

František Kubálek 1 až 3 krát do měsíce. *U hospody nashromážděné mléko teprve se vezlo do Borovnice.*⁹⁰

Původně Otročice spadaly do oblasti, která měla dodávat máslo. Místním sběračem byl pan David, hokynář z čp. 35. Dle počtu přihlášených krav z celých Otročic se vypočítalo, že se má odevzdat 130 kg másla a po případě při nedostatku dodávat jen mléko.⁹¹ Na začátku roku 1941 bylo přihlášeno z Otročic 120 krav, do konce roku se tento stav snížil na 116 a vyprodukovalo se celkem 4 428,50 l mléka. Dodávalo se měsíčně, ale v červnu začalo být másla málo, proto se mělo dodávat jen mléko. Josef Holejšovský ukazuje, že domácí výroba se oproti tovární tolik nevyplatila. Z 22 litrů mléka mohla mlékárna vyrobit 1 kilo másla, kdežto hospodář stejné množství másla vyrobil z 25 litrů. Holejšovský udává, že za 1,5 kg másla mlékárně dostali zapláceno 48 K 90 h. Za celý rok částka činila přes 6 000 K.⁹² Roku 1942 mléko odevzdalo celkem 200 lidí do hospody sběrači Josefu Pajrovi. (Tab. 4, Tab. 5).

Tučnost mléka dle kontroly u dojníc v lednu 1943 byla u Josefa Holejšovského 4,3. Otročice průběžně dostávaly z mlékárny máslo, jehož dodávka se pohybovala mezi 1-2 kily, až na duben a květen, kdy nedostali žádné máslo.⁹³ (Tab. 6, Tab. 7).

Roku 1944 mezi květnem a srpnem nedodal Josef Holejšovský do sběrný žádné mléko, protože jeho rodině *vystačilo stěží na vlastní spotřebu.*⁹⁴ Data k září bohužel chybí. (Tab. 8, Tab. 9)

Rok 1945 byl poznamenán květnovou revolucí, která vedla k zmatkům a k dočasnému zastavení odběrů mléka od hospodářů. (...) *dávalo se zas až rudá*

⁹⁰ Archiv rodiny Holejšovských s. 71-72.

⁹¹ Tamtéž, 71.

⁹² Tamtéž, s. 71.

⁹³ Tamtéž, s. 114-115.

⁹⁴ Tamtéž, s. 125-126.

*armáda přestala jezdit po státní silnici. Dodávky z celé obce Otročic od června Josef Holejšovský nezaznamenal. Zároveň jsem opustil mléčnou komisi takže ke konci roku nemám to vše v pořádku.*⁹⁵ (Tab. 10, Tab. 11)

Českomoravský svaz pro vejce, drůbež a med začal fungovat od roku 1940 a již v daném roce byly vydány směrnice pro držitele slepic o počtu vajec, který mají odevzdávat státu. Josef Holejšovský spadl do nejnižší kategorie dodávkové povinnosti (20-70 vajec na jednu slepci za rok), přičemž z této dodávky byla vyňata vždy jedna slepice na dvě osoby, aby samozásobitelé měli ještě dostatek vajec pro vlastní obživu. Od roku 1942 dochází k zjednodušení. Ruší se rozdělení na kategorie a přijímá se sjednocená dodávková povinnost na 60 vajec na slepici za rok (vyňaty jsou uznané pěstitelské podniky, které mají speciální dodávkové tabulky).⁹⁶

Josef Holejšovský si vedl záznamy i o počtech vajec odevzdaných státu. Roku 1940 měl přihlášeno 22 slepic, což dalo za rok 1320 vajec. V témže roku bylo na celé Otročice přihlášeno 635 slepic. 1941 Otročice přihlásily 792 slepic. Josef Holejšovský popisuje, jak byly vejce každým chovatelem slepic dle nařízení označovány jeho osobním razítkem s přiděleným číslem (Josef Holejšovský měl číslo 6 056/52). *Všechny (vejce) se nosily do sběrný k Davidovům v Otročicích ten je vozil do Čechtic do rolnického družstva, ty je od něho přebírali a každé vejce prosvítily, aby se zjistilo, zda nejsou nakažená, dle čísla se pak dalo zpětně dohledat, komu patří infikovaná vejce.*⁹⁷ Roku 1942 *jsme dostali za 1 K knížku na slepice, tam se musí zapisovat každé vajíčko, sběrač vajec to musí každý měsíc potvrdit že se to shoduje na pravdě a rubrika je též na kontrolu když přijde je-li to*

⁹⁵ Tamtéž, s. 172.

⁹⁶ ŠTOLLEOVÁ, Barbora: *Pod kuratelou Německé říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2011, s. 128-129.

⁹⁷ Archiv rodiny Holejšovských, s. 71-72.

vše *správně*. Odevzdal z 15 slepic 975 vajec.⁹⁸ V květnu tohoto roku byla vydána povinná dodávka jatečné drůbeže se začátkem platnosti od února 1943 vztahující se i například na husy, kachny, krůty, perličky. Na následující léta Josef Holejšovský již pouze udává celkové počty vajec, které odevzdal tj. r. 1943 962 vajec, 1944 686 vajec.⁹⁹ 1945 z celkových 1 125 odevzdal pouze 487 (dodávky byly přerušeny během května) a Ruské armádě dal 50 vajec.¹⁰⁰

Předpis na med zavedený od září 1941 stanovoval dodat 50 % z roční sklizně či alespoň 1,5 kg medu z každého vyzimovaného včelstva. Pro roky 1942/1943 byla dodávka zvýšena na 2 kg.¹⁰¹ Josef Holejšovský mezi roky 1940-1942 nevytočil žádný med, *špatný léta byla od včel žádný užitek, jen vydání za cukr a práci k tomu nakrmění cukrem – neboli cukerným roztokem*. Českomoravský svaz pro drůbež, vejce a med mu proto udělil pokutu ve výši 360 K *poněvadž jste nesplnil povinnou dodávku medu, uloženou Vám výhláškou č. 11 Českomoravského svazu pro drůbež, vejce a med ze dne 12. 9. 1941*. Měl v držení 8 vyzimovaných včelstev, z kterých měl odvést 12 kg medu. Josef Holejšovský udává, že všichni členové Čechtického spolku včelařského museli v daných rocích platit pokutu.¹⁰² Roku 1943 odvedl z 5 včelstev 10 kg medu za 100 K a Čechtický spolek včelařský celkem odevzdal 75 kg medu za cenu 467 K 50 h. Následujícího roku z 1 včelstva dodal Josef Holejšovský 2 kg za cenu 40 K.¹⁰³ Záznamy pro další roky bohužel nejsou.

Z rostlinné výroby bych vyzdvihla především pěstování 4 hlavních obilnin (žito (Tab. 12), pšenice (Tab. 13), ječmen (Tab. 14), oves (Tab. 15)). Povinná dodávka

⁹⁸ Tamtéž, s. 62.

⁹⁹ Tamtéž, s. 117-118.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 168.

¹⁰¹ ŠTOLLEOVÁ, Barbora: *Pod kuratelou Německé říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2011, s. 129.

¹⁰² Archiv rodiny Holejšovských, s. 101-102.

¹⁰³ Tamtéž, s. 118.

se jako první dotkla pšenice a žita a již v září 1939. Další obilniny byly postupně přidávány. Byly zavedeny i povinné osevy od roku 1941, protože narostla v přílišném množství setba olejnic, přadných rostlin a píce. Na úkor ovsa se začaly sít především chleboviny. Posun v počtech sklizeného obilí byl patrný především mezi roky 1941 a 1942. Záznamy o dodávkách z oblasti živočišné výroby od Josefa Holejšovského či z Otročic se zdají být kompletní. Avšak informace o rostlinné výrobě jsou velmi kusé a neutříděné.

Co lze usuzovat o nedostatečných záznamech? Mohlo by se dedukovat, že rostlinná výroba, ač přinášela do hospodářství nezanedbatelný přísun peněz, nebyla tolik majitelem hlídána jako například vejce. Problém vyvstává u převodních jednotek, které lze jen stěží převádět na dnešní míry a váhy. Například *20 panáků žita sklizeno na Volšíně*.¹⁰⁴ Ze záznamů Josefa Holejšovského vyplývá, že především se snažil dodržovat dodávky, takže je obtížné odhadnout, jaké množství obilí sklídl. Pro nedostatečně utříděné záznamy je i složité odvodit, zda opravdu přesně tolik i odevzdal. Po kompletním prostudování kroniky a sjednocení údajů, se zdá, že zde uvedené hodnoty podávají vzhledem k dnešku zkreslující informace.

2.4.2 Zásahy protektorátní vlády do hospodářství českých zemí

Zásadním mezníkem pro české hospodářství bylo založení pobočky Berlínské osidlovací společnosti v Karlových Varech a v Šumperku, která se starala o kolonizaci Němců na zabraných územích. Založen byl v roce 1939 i Svaz zemědělství a lesnictví a také roku 1942 Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, pod který později spadala správa lesnictví a statků. Půdu zde Němci zabírali pomocí zdánlivě legálních praktik, kdy se odvolávali na zákon z roku 1935, jenž

¹⁰⁴ Archiv rodiny Holejšovských, s. 65.

povoloval obsadit nemovitosti během mobilizace a války a vyvlastnit půdu a statky k výstavbě vojenských objektů. Tímto způsobem bylo zabráno území Milovic, Brd, Vyškova a Jihlavska, Neveklovska a Benešovska. Projekt osidlování pokračoval plánem „Košátky“, který počítal s umístěním Němců z Besarábie na česká území do pěti hlavních oblastí mezi Prahou, Mladou Boleslaví a Turnovem. Dále využívali nařízení protektorátní vlády z roku 1939 o správě hospodářských podniků a dozoru nad nimi. Na základě nařčení ze špatné správy statku mohlo být nejen židovské, ale i české obyvatelstvo vyhnáno ze svých statků a předány Němcům. Na základě nucené držby jim tak byl majetek přenechán. Celkem bylo vystěhováno 11 800 domů a 61 900 osob a vyvlastněno 85 311 hektarů půdy.¹⁰⁵

Protektorátní vláda často pořádala akce, kde státní aparát Českého zemědělského ministerstva odměňoval rolníky za jejich celoživotní přínos státu.¹⁰⁶ Zdůrazňoval zde, jak důležitá je úloha každého zemědělce pro rovnováhu hospodářství. Využil tak myšlenky popularizace selských rodů, na kterou celá řada rolníků „slyšela“.

Ocenění starých selských rodů se konalo v několika etapách. Opatrní, Mudrové, Žezulkové, Noskové byli oceněni mezi roky 1937-1939, dalším se postupně uděloval diplom na hromadné sešlosti pořádané mezi roky 1938-1941 v Praze každoročně. Josef Holejšovský se také jedné z těchto akcí zúčastnil. Konkrétně tomu bylo v roce 1940. Nejprve musel podat žádost České zemědělské radě o uznání starobylosti svého rodu. „... *starousedlosti rodové Sdružení venkovských kronikářů k odbornému posouzení a ověření dokladů, jimiž držení*

¹⁰⁵ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 370-372.

¹⁰⁶ Davídek, Václav: *Staré usedlé rody selské v Čechách. Posloupnost hospodářů ve stovacetisími usedlostech*. Praha 1941, s. 134.

usedlosti čp. 25 v obci Otročice prokazujete.“ Úřad poté rozhodl následovně: „*Poněvadž tedy ... předkové Vaši nepřetržitě tuto usedlost drželi po 282 let dobách dobrých i zlých ... získal si rod Holejšovských nárok na veřejnou vděčnost.*“ Rody, které chtěli i v pozdějších letech ostentativně prokazovat svou rodovou starobylost, si mohly požádat o vydání povolení na kamennou desku, jako tomu učinil i Josef Holejšovský.¹⁰⁷ O celé této akci poté informoval především časopis Rodopisné společnosti v Praze ve své příloze Rodopisná galerie článkem PhDr. Václava Davídka s názvem Staré usedlé rody selské v Čechách, který vyšel v ročníku XIII. roku 1941. Autor uvedl informace věnované tomuto tématu, předesťel průběh celého oceňování a také praktické rady pro další rolníky, kteří by chtěli získat uznání. Hlavním cílem bylo do seznamu zahrnout co nejvíce rodů a ve stručnosti napsat, jací majitelé se na daném statku vystřídali. Dle záznamů z tohoto článku se Holejšovští usadili na statku v Otročicích roku 1658, dále následuje výčet vlastníků. Holejšovští získali Pamětní list a kamennou desku na základě Výpisů z desek svobodníků a archivu ministerstva vnitra v Praze, ověřeného výpisu z pozemkové knihy od okresního soudu v Dolních Královicích, ověřeného výpisu z matrik u f. ú. v Čechticích a v Borovnici. Davídek následně vkládá krátký text Vlastimila Holejšovského o historii rodu Holejšovských a všech jejich doposud existujících větvích společně s původním erbem rodu.¹⁰⁸

Úřady dále vydávaly kvóty, které museli zemědělci splnit. Tato opatření měla zajistit stabilní výrobu v zemědělství. Prostřednictvím nucených odvodů však mohli zemědělci nepřímou bojovat proti okupantům. I proto sabotovali

¹⁰⁷ Archiv rodiny Holejšovských, s. 13-16.

¹⁰⁸ Davídek, Václav: Staré usedlé rody selské v Čechách. Posloupnost hospodářů ve stodvaceti osmi usedlostech. Praha 1941, s. 46-49.

dodávky, snažili se dodávat méně, než předepisovaly kontingenty pro daný rok. Za neplněním dodávek jim však opět hrozil trest.¹⁰⁹

S blížícím se koncem války a myšlenkami na svět, který bude po osvobození, museli rolníci řešit další problém - postihy lidí za pomoc okupantů - a to buď přímo prostřednictvím kolaborace či jiného chování proti národní cti. Sem spadalo i správné a včasné odevzdávání povinných dodávek v období protektorátu. Míra provinění byla po válce posuzována u místních lidových soudů. Mohli být potrestáni buď veřejným pokáráním, pokutou do 1 000 000 Kč, vězením do 1 roku či kombinací těchto trestů. Dekret od prezidenta republiky ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti stanovuje, že činy trestné podle § 1 se promlčují v 6 měsících. Trestní řízení pak musí být zahájeno před skončením účinnosti dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945.¹¹⁰ Nelze se domnívat, že tento dekret byl pro rolníky překvapením. Během celého trvání protektorátu probíhala odbojová činnost, která zahrnovala i letákové akce, které svým textem podporovaly obyvatele českých zemí a zároveň je vyzývaly, aby nespolupracovaly s protektorátním režimem. Snažily se dosáhnout, aby viníci pochopili, že budou potrestáni. V předtuše nadcházejících událostí celá řada lidí vystoupila z úřadů, které zastávali – nechtěli být veřejně činní. I Josef Holejšovský také během června/července 1944 opustil mléčnou komisi.¹¹¹ Stěží mohl v dané chvíli odhadnout, jak vážné bylo jeho provinění, ale sám chápal, že důsledky v poválečném období by pro něj mohly být velké.

¹⁰⁹ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 372.

¹¹⁰ FROMMER, Benjamin: *Retribuce v poválečném Československu*, Praha 2010. s. 249-275.

¹¹¹ Archiv rodiny Holejšovských s. 172.

2.4.3 Kontroly povinných dodávek

O dodržování dodávek se staraly časté kontroly, které přijely až do vesnic. Zjišťovaly, zda rolníci odevzdali, kolik bylo předepsáno a popřípadě tlačily na zemědělce, aby dodali, co chybělo. Většinou šlo o ohlášené kontroly, ale nebylo tomu tak vždy. Občas přijely kontroly i s příslušníky místního gestapa.¹¹²

Josef Holejšovský se v kronice poprvé o kontrolách zmiňuje v roce 1943. V září po sv. Václavovi přišli do statku k Holejšovskému pan Smolík a pan Čuda z okresu Ledčského. Dle zápisu Josefa Holejšovského vidíme, že se znali z předchozích kontrol a vztahy měli dobré, ale né na dlouho. Josef Holejšovský dostal příkaz nahlásit počet slepic. Jelikož jím nahlášené číslo bylo menší než skutečný stav slepic, Čuda se rozzlobil. Následně můžeme sledovat, že se sedláci snažili uplatit kontrolory. „*Prosil jsem ho, dával cigarety on je nechtěl a odpustit také nechtěl.*“ Dále měl Josef Holejšovský nahlásit a ukázat husy, které ale byly na pastvě. Kontroloři se jich nedočkali, což poté do protokolu uvedli jako „*zúmyslnost*“. Celá událost byla zažehnána po zásahu starosty Tulacha, jenž vytrhl protokol z knihy a kontrolorům vysvětlil, že Holejšovský není problémový občan. Nakonec se do věci vložila i manželka starosty, která „*... jim usmažila vejce a řekla jim že jest to od černých slepic. Co řekli nevím na to.*“ Josef Holejšovský měl zaplatit 12 000 pokuty, ale i ta mu byla odpuštěna. Josef Holejšovský měl štěstí, na rozdíl od dvou obyvatel Chmelné následujícího dne (sedlák Ladislav Holejšovský a kovář Vojta), jež zaplatili za husy na „černo“ velkou pokutu.

Kontrola přišla zpět před Vánocemi 1943. Kontroloři se při té příležitosti snažili sehnat krmnou husu na sváteční večeri. Nikdo z vesnice neměl velký

¹¹² Nejbližší základna gestapa byla až v Benešově, ale i odtud přijížděli často členové oddílu do Otročic a dohlíželi na průběh kontrol. Více o Benešovském gestapu v knize: CHARVÁT, Jaroslav: *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966.

zájem si rozhněvat kontroly, proto nakonec Josef Holejšovský pod cenou husu prodal.

V lednu 1943 přišlo do vesnice 12 mužů od svazu a od okresu dva četníci, kteří se snažili prohledávat namátkově domy ve snaze narazit na schované zásoby. Dle textu od Josefa Holejšovského vyplývá, že němečtí četníci byli důslednější ve své snaze než čeští, což jen potvrzuje dochované zprávy, které poukazují na neutrální postoj četníků na Benešovsku. Většina nejenže nevyvíjela velkou snahu, aby pátrali po účastnících odboje, či „nepřátelích říše“, ale jsou dochovány případy, kdy se aktivně zapojovali do odbojových hnutí. Zajímavý je případ četnické stanice nedaleko Otročic, v Sedlici, kde čeští četníci mezi roky 1941-1945 nezatkli, ani nestíhali nikoho, kdo byl hledán gestapem či kriminální policií.¹¹³ Josef Holejšovský zaznamenal, že „... německý četník našel 40 kg žita, pod žlabem u krav v maštali, to zjištění udali na okres a Klepáč č.17 byl trestán 200K a jeden den seděl v base v Dol. Královicích.“ Dle výpovědi Josefa Holejšovského se Otročičtí kontrol velmi báli. Neboť mohly nalézt schované zemědělské suroviny, ale také pro způsob zacházení s lidmi, kdy se často kontroloři uchýlovali ke zbytečnému násilí.¹¹⁴

Další kontrola je zaznamenaná 30. listopadu 1944, kdy hledala především obilniny. Přišlo 8 mužů, dále 2 četníci z Čechtice a jeden německý četník. Tentokrát svolali všechny sedláky ke starostovi, kde jim bylo přečteno napomenutí za nesplnění povinných dodávek, a následně byli po jednom s knížkou posíláni ke starostovi. Holejšovský vyvázl dobře. Vymluvil se, že měl ještě denní rezervu na odvod máku do družstva, čímž mohl vyrovnat množství jiné nedodané obilniny. I přesto však musel navíc do 5. prosince vymlátit a do 7.

¹¹³ CHARVÁT, Jaroslav: *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966, s. 168.

¹¹⁴ Archiv rodiny Holejšovských, s. 121.

prosince odevzdat družstvu do Čechtice přebytky, „ ... jinak bych platil pokutu jak bylo pohroženo.“¹¹⁵ Během této kontroly, jak později píše, německý četník hledal okolo vesnice schované obilí. Nakonec našel v jetelových kupách u Cvardovské cesty 5 pytlů pšenice, 12 pytlů žita a také zhruba 5 kg máku, který byl vysypán v obilí. Četník společně se starostou Tulachem odvezli obilí do čechtického družstva. „ Obilí bylo z naší obce ze cvardova snad Bušty, Kubálka a Jankovského. A ještě našel za vsí v plechovce as 80 kg žita v pejru opět snad Kubálka č. 38.“¹¹⁶

3. března 1945 byli rolníci svoláni starostou Otročic do hospody Josefa Pajera, kde na ně čekala kontrola složená ze 4 kontrolorů, 2 civilistů, četníků z Čechtice a dále zde byl Němec z okresu z Ledče. Tato kontrola byla o poznání tvrdší než předchozí, což naznačilo hned v úvodu prohlášení, že obec Otročice musí dodat 250 q tvrdého obilí. Trest smrti čeká toho, kdo schovává obilí. Po nahlédnutí do dokumentů o průměrných dodávkách, byl odvod snížen na 100 q. Postupně byli sedláci svoláváni do vedlejší místnosti společně s pomocnou knížkou (zde byla napsána velikost jejich polností a odhad výnosů z půdy), podle které byli vyslýcháni. Museli vysvětlit, jak je možné, že nedodali patřičné množství obilnin, které jim byly přiřazeny na základě odhadu okresu a výnosu. „ ... každý se nutil něco dát aby mu kontrola nepřeházela celý barák.(...)Když odpověděl že nemůže ihned ho hodili spátky do šenkovny aby se polepšil a přidal.“ Postupně takto získávali od rolníků další obilí, až v místnosti zbyl Josef Holejšovský společně jen se Staňkem (čp. 24). Četníci nakonec rolníky zlomili pohružkou, že je odvedou do Tábora k výslechu. Zaznamenali si jejich jména. Oba otročičtí zemědělci raději přidali do dávky 250 kg tvrdého obilí. Oba si

¹¹⁵ Tamtéž, s. 127.

¹¹⁶ Archiv rodiny Holejšovských, s. 128.

uvědomili, že z výsledku v Táboře, kde byla jedna z kanceláří gestapa, by tak snadno nevyvázli a pravděpodobně by je stál život. „*Německý četník byl moc a moc přísný,*“ poznamenal Josef Holejšovský na konci zápisu o této kontrole.¹¹⁷

Všechny předchozí záznamy byly psány ještě během protektorátu, kdy kroniku Josefa Holejšovského mohli četníci během namátkových kontrol nalézt. Informace zde podané proto pouze události popisují. Josef Holejšovský jen výjimečně zachází do detailů a spíše se vyjadřuje blahosklonně ke kontrolám. Dobře si uvědomuje, co by riskoval, kdyby prozradil podrobnosti.

O to zajímavější je proto jeho shrnutí průběhu kontrol mezi roky 1939-1945, které napsal 14. února 1946. Zde již otevřeně mluví o nesnázích a o schovávání obilí během okupace. Právě zde se dostáváme k otázce, zda zemědělci schválně dodávali menší množství obilí, než jim předepisoval kontingent, aby tak bojovali proti okupantům a nenapomáhali protektorátnímu hospodářství. Josef Holejšovský zde ukazuje praktičtější pohled. Jednoduše dané kvóty opravdu nemohli reálně splnit. K oběma případům tedy docházelo, ale dle mého názoru nelze o účelovém bojkotu dávek mluvit jednoznačně. Zemědělci riskovali příliš mnoho, než aby tak činili často. „*Byl předepsán velký (kontingent) takže málo kdo ho splnil a když ho splnil musel mýti zaseto větší plochu ozimu než měl hlášenou v papírech.*“ Kontrola většinou chodila dvakrát za rok. Při výmlatu obilí na podzim a po výmlatu, v lednu či únoru. Postupem času kontroly přibývaly na četnosti. Počet kontrolorů se vyšplhal až na 12 a stabilně poté chodili 2 kontroloři německé národnosti, kdy jeden prohledával statky a druhý okolí vesnic. Kontrola ve vesnicích trvala celý den a oběd měla u starosty Tulacha, na což se skládala celá vesnice. Princip byl jednoduchý. Čím lépe se kontroloři najedí, jím

¹¹⁷ Tamtéž, s. 161.

shovívavější budou. „Každý jsme na to něco přispěli, kohouta, vajíčka (...) našrali se a nachlastali, nakouřili a byli jsme rádi že na druhý den ráno je vyvezli koňáci v kočáře do jiné vesnice.“ Josef Holejšovský následně přiznává, že obilí schovával u Veseckých čp. 27 v lese a za loukami. Pšenici ukrýval pod podlahou a v síni. V roce 1945 schoval na zahradě ve dvou jámách v zemi žito, které se však zkazilo. Dovídáme se, že přebytky prodávali rolníci do Prahy, nebo jimi vydržovali pražské příbuzné.¹¹⁸

O tom také vypráví Marie Brixiová, rozená Přenosilová z Otročic (čp. 2): „Jezdila k nám teta z Prahy, měla levný autobus, protože její manžel pracoval u pošty a jakožto státní zaměstnanec měl slevu na dopravu. Hlavním důvodem proč za námi jezdili, byly potraviny, kterých bylo v Praze nedostatek. Především pro mouku, chleba, maso.“¹¹⁹ Naopak brambor byl v Praze dostatek, denně se jich z Čechtic do hlavního města dováželo 90 až 120 balíků.¹²⁰

Z výše vypsanych záznamů můžeme usoudit, že kontroly v průběhu protektorátu gradovaly co do počtu osob na ní se podílejících, ale i co se týče množství povinných dodávek. Postupně se i zhoršil přístup k zemědělcům, kterým při neplnění hrozil až trest smrti.

Před obdobím protektorátu není doložen případ, že by rolníci úmyslně schovávali obilí či jiné produkty. V období protektorátu však museli počítat s kontrolami. Dokonce o nich byli i předem informováni. I o tom se zmiňuje ve své výpovědi Marie Brixiová: „Tehdy měl Otročice za starostu Tulacha, to byl dobrý přítel našeho dědy. Starosta měl dvě dcery. Vždy, když do vesnice přišla kontrola, šla nejdříve k Tulachovi oznámit konání kontroly. On jim nalil slivovici a mezitím pustil dcery zadním vchodem ze statku. Každá pak obíhala z jednoho

¹¹⁸ Archiv rodiny Holejšovských, s. 195-196.

¹¹⁹ Audio nahrávka Marie Brixiové, rozené Přenosilové z Otročic (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

¹²⁰ Archiv rodiny Holejšovských, s. 196.

*konce Otročic statky a hlásily: „Je tu kontrola, schovejte všechno!“ Mezitím starosta kontrolu v nejlepším případě opil a oni se nebyli schopni ani dostat k autu. Válka a protektorát se Otročič v podstatě nedotkl. Kdo držel pusku a krok, měl klid.“*¹²¹ Trest smrti hrozil v roce 1944 / 1945 i za nehlášenou porážku prasete „na černo“.¹²² Marie Brixiová vypráví: *„Otec vždy počkal, až já s matkou usneme, abychom o zabijedce předem nikde nepovídali, a v noci prase zabil. Maso jsme druhý den zchladili a sádlo schovali. Takto to dělal asi tři roky po sobě za protektorátu,“*¹²³

2.4.4 Události roku 1945 a osvobození

Konec války byl ve znamení naprosté bezohlednosti vůči českému obyvatelstvu. Německá vojska od dubna 1945 rychle ustupovala od Moravy k Pelhřimovu. Kvůli snaze nedostat se do sovětského zajetí, kladli Němci podmínky a zveřejňovali hrozby, které měly zajistit snadný postup k americkým vojskům především pro německá frontální vojska.¹²⁴ *Německé jednotky (ciklisti) (kluci) se trousili ku Praze po státovce a v Borovnici byli as 2 dny na odpočinku kdež vyměňovali za boty za cigarety neb maso a i chléb.*¹²⁵ Vojska začala projíždět Dolními Kralovicemi směrem k Čechticím od 8. května zhruba od půl jedné odpoledne. Zatím co v Dolních Kralovicích se situace sice vyhrotila, ale zůstala bez obětí, v Čechticích tomu tak nebylo. Německé SS zjistilo, že část odboje má být na radnici. Převlečení do civilu se skryli a poté násilím obsadili radnici, kde v dané chvíli byl starosta Josef Tvrdík, zásobovací tajemník Petr Huřák, četník Stanislav Slava, řidič Václav Vopátek a Václav Lapáček (jeho dva synové se

¹²¹ Audio nahrávka Marie Brixiové, rozené Přenosilové z Otročic (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

¹²² BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 372.

¹²³ Audio nahrávka Marie Brixiové, rozené Přenosilové z Otročic (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

¹²⁴ CHARVÁT, Jaroslav: *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966, s. 228.

¹²⁵ Archiv rodiny Holejšovských, s. 197.

nacházeli na dvoře). Ač nenašli nic, co by ukazovalo na odboj, lidi z radnice zatkli, zbili a dovedli do domu pod věží,¹²⁶ kde je zastřelili. Václavovi Vopátkovi se povedlo před střelbou uniknout. Velké štěstí měl i Josef Tvrdík, kterého sice s ostatními postavili před zeď domu, ale způsobili mu jen lehké poranění hlavy.¹²⁷ Celý den a část noci předstíral, že je mrtvý, teprve po půlnoci se odplazil domu a incident přežil.¹²⁸ Šestou obětí byl Josef Havlín, který byl zachycen před bývalou budovou školy projíždějícím tankem a usmrcen. U cesty ze státní silnice směrem k Otročicům se našly pohozená těla tří neznámých dětí.¹²⁹

V samotných Otročicích *nepřišel žádný občan o život jen Kozák Josef č.18, byl na práci as 2 roky za slezskem a Antonín Kerouš z chalupy, ten tam přišel o pravou ruku za pěstí. Z fronty, ale i z nucených prací v továrnách se povedlo několika lidem zběhnout. Mezi ně patřili i dva bratři Koubíkovi z č. 2, kteří vždy, když přišli četníci, byli včasné varováni starostou.*¹³⁰

Z Čechtíc pokračovala kolona s německými vojáky dále k Táboru. Hladký průjezd Čechtícemi zajišťovala i vojáci z věže kostela, odkud stříleli po lidech prchajících do okolních vesnic. Nemohli však ohlídat vše. Krajnice státní silnice byly zaplněné potravinami, municí, jízdními koly a auty, z kterých buď majitelé utekli, nebo již neměli benzín na další cestu. Největší nápor vojsk přišel až v noci z 8. na 9. května. Do Čechtíc byl přiveden transport se sovětskými zajatci. Hlídky se však o zajatce přestaly brzo starat a proto se zajatci rozutekli po Čechtících.¹³¹ 9. května okolo 15. hodiny pak zmatek propukl v plné síle. (...) *němci ujížděli s auty po okresních silnicích, opouštěli je a nechávali (je) rusové českům rabovat.*

¹²⁶ Dle záznamů Josefa Holejšovského šlo o dům Klemových. Archiv rodiny Holejšovských, s. 199.

¹²⁷ Dle záznamů Josefa Holejšovského byl Tvrdík střelen třikrát. Archiv rodiny Holejšovských, s. 199.

¹²⁸ CHARVÁT, Jaroslav: *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966, s. 228-229.

¹²⁹ Tamtéž, s. 233-234.

¹³⁰ Archiv rodiny Holejšovských, s. 197.

¹³¹ CHARVÁT, Jaroslav: *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966, s. 234.

¹³² O tom se také zmiňuje Jaroslava Suková rozená Brixiová č. 2, dcera Marie Brixiové roz. Přenosilové: „*Strýc Jaroslav Přenosil vyprávěl, že v mládí, měl asi 18 let, s kamarády seběhl k Volšíně, kde se cesta z Otročic spojuje se státní silnicí mezi Vlašimí a Čechtici, aby zde prohledali auta u krajnice. Hodně lidí z Otročic odtamtud nosili konzervy, látky, peřiny, nádobí, proto mu jeho matka Božena Chvojková dovolila jít a ještě mu dala kárku. Moje babička ale tehdy nepočítala s tím, že místo věcí běžně užívaných přiveze kárku plnou zbraní a střeliva. Před kontrolami to pak schoval po domě a část zakopal na dvoře. Při opravách domu jsme odevzdávali s manželem dvě pistole a nějaké patrony, ale dodnes při pracích na dvoře i zahradě nacházíme střelivo.*“ ¹³³ Stejná situace byla v Borovnici a na cestě od Borovnice ke Kuňovicím. Po silnici projížděla asi týden armáda na koních, vedle které jela osobní auta. Josef Holejšovský popisuje, že často v Otročicích odpočívala projíždějící vojska. Otročičtí se museli postarat o 150 koní, přičemž u rybníka u Valchy pod Otročicemi se pásala minimálně dalších sto koní. Stěžuje si, že nemohli ani sekat, že *vše kobyly vypásly*. ¹³⁴

Němci se za každou cenu snažili co nejrychleji dostat do Tábora. Čelo Sovětské armády však již bylo u Čechtic. Do boje se přidal i 7. mechanizovaný sbor, který odřízl cestu německé armádě u Košetic. Malá Paseka a Čechtice byly prvními místy, kudy Rudá armáda na Benešovsku projela. Dále pokračovala směrem k Praze. Je třeba však říci, že si Otročičtí také zažili mnohá nepříjemná setkání s ruskými vojáky. Když přijížděli, obyvatelé místních vesnic na ně pohlíželi jako na osvoboditele, což je znát i ze záznamů Josefa Holejšovského, který k nim zachovává blahosklonný postoj, při němž leccos přehlídí. Faktem

¹³² Archiv rodiny Holejšovských, s. 198.

¹³³ Audio nahrávka Jaroslavy Sukové, rozené Brixiové, bydlící v Otročicích (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

¹³⁴ Archiv rodiny Holejšovských, s. 198.

ovšem zůstává, že výpovědi Marie Brixiové na Sověty vrhá jiné světlo. „*Rusáci často bez svolení vjeli do dvora a na noc, někdy na déle, se tam ubytovali. Bez svolení. Hrubě zacházeli s majiteli domu. Brali si jídlo. Ale to nebylo nejhorší. Měli pocit, že jejich je vše. K Folerům přišli ve skupině a jednomu se líbila se teta Folerová, tak ji sebral. Když ji šel Foler bránit, voják na něj vytáhl zbraň a řekl: „My jsme za tebe támhle dávali život a ty mi nepůjčíš ženu?!“ A odvedl ženu ke stohu. Folerové se pak za 9 měsíců narodili malá Květa Folerová.*“¹³⁵ Není se čemu divit, že když později přijeli ruští vojáci na koních, Otročičtí se se strachem zavírali doma. „*Maminka, když viděla, že přijíždějí, schovala se do mlátičky, tatínek ji zazdil otýpkami slámy a tam zůstala. Před příjezdem vojska tatínek otevřel a poté úplně vysadil oboje vrata (jedny na silnici, druhé byly směrem k Jankovským, kudy se jezdilo do polí). Vojákům, když k němu zahybali a chtěli se zde ubytovat na noc, řekl, že nejdou zavřít, že to je průjezdná cesta, že tamtudy jezdí celá vesnice. No tak jeli dál.*“¹³⁶

Názory lidí na německou okupaci a na komunismus se silně rozcházejí i v Otročicích. Jiné zkušenosti má bývalý rolník a rozdílné zase dělník, válečný veterán nebo tehdejší předseda Jednotného družstva.

¹³⁵ Audio nahrávka Marie Brixiové, rozené Přenosilové z Otročic (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

¹³⁶ Tamtéž.

Závěr

Otročice měly v podstatě štěstí. Nacismus je jich nedotkal tolik, jako například sousedních vsí. Během druhé světové války nikdo vlivem Němců násilně nezemřel. Rolníci museli dodávat povinné dávky, ubytovávat vojáky, dělat vše proto, aby si neznepřátelili kontrolory, hledali odbyt pro své produkty. Nejsou doloženy případy, že by někdo z Otročic spolupracoval přímo s odbojem. Ke konci války pouze bojkotovali povinné dávky či je plnili neochotně se zpožděním. Zároveň ale měli velkou podporu v osobách starostů - Tulacha a Františka Vrby – a dále u českých četníků, kterým vděčili za ochranu. Ti dávali všanc svůj život, když „přehlíželi“ přestupky obyvatel Otročic. Starostové se snažili nalézt kompromis s kontrolory a zároveň uchránit obyvatele obce. Je doložena řada případů, kdy se snažili vzdát se své funkce, ale bylo jim to zakázáno pod trestem smrti.¹³⁷ Tento fakt jen dokládá, jak nevděčné postavení starostové měli. Přesto obyvatele obce neprozradili.

Když se podíváme na protektorát očima Marie Brixiové, nezdá se, že by Němci tolik škodili českému národu. Marie Brixiová se ale narodila v roce 1938. Vzpomínky má především reprodukované od svých rodičů. Ale alespoň můžeme srovnat názorový rozdíl oproti Josefu Holejšovskému. Holejšovský píše v daný den, co se mu stalo, chybí tu tedy objektivita, ale zároveň jeho zápisy nebyly zkreslené časovým odstupem a zapomináním. Marie Brixiová žijící především za komunismu se naopak nijak nevyhraňuje proti Němcům, ale naopak zastává záporný postoj vůči komunistům, jejichž vliv v českých zemích zažila. Otázkou ovšem zůstává, jestli se opravdu většina Otročic nedržela prostě a jen hesla, které

¹³⁷ CHARVÁT, Jaroslav: *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966, s. 87.

proklamovala Marie Brixiová: „*Kdo držel pusu a krok, měl klid.*“¹³⁸ Ve hře nejen majetek, ale především jejich život a životy jejich bližních.

Je třeba ovšem poukázat na to, že německý koncept zemědělství byl efektivní. Bez předepsaných dávek by se zemědělství zhroutilo mnohem dříve. Rolníci tak získávali pravidelného odběratele aspoň na část svých produktů. Dále je třeba podotknout, že za protektorátu došlo prakticky k odstranění zadlužení venkova z důvodu znehodnocení měny a nárůstu černého trhu.¹³⁹

Tato bakalářská diplomová práce by dále mohla být rozšířena o detailnější pohled na Josefa Holejšovského vzhledem k širokému spektru témat, která v kronice zmínil. Kromě výše popsaných se zmiňuje podrobně o zážitcích jeho otce z první světové války. Prostřednictvím něho nám jsou přiblíženy vojenské tábory, lazarety a další ozdravná zařízení, získání místa sluhy velitele pluky a jaké výhody mu to přineslo. Dále nám Josef Holejšovský popisuje jejich rodinné vztahy a velmi často dává důraz na genealogii jejich rodu, která by rozhodně stála za probádání už jen proto, že y nám pomohla se lépe vyznat v jeho rozvětvené rodině. V kronice jsou pasáže pojednávající o svatbě jeho sester i jeho samotného, jejich průběh i finanční nákladnost. Předkládá zde opisy svatebních a postupních smluv. Pravidelně prokládá text informacemi o peněžních výdajích, které byly nezbytné pro udržení funkčnosti celého statku. Dále přináší i pohled na sousedy, jejich vzájemné sousedské vztahy, ale i kriminalitu v obci. Tyto informace by následně mohly blíže ukázat sociální zázemí Josefa Holejšovského.

¹³⁸ Audio nahrávka Marie Brixiové, rozené Přenosilové z Otročic (čp. 2). Archiv rodiny Sukových.

¹³⁹ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 372.

3 Seznam pramenů, literatury a internetových zdrojů

Archiv rodiny Holejšovských.

Archiv rodiny Sukových.

Státní okresní archiv Benešov, fond Čechtice, inv. č. 179, vč. map (1-5).

BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010.

ČELOVSKÝ, Boris: *So oder so. Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945, Příloha: „Boj proti tuberkulóze“, Rasová způsobilost pro poněmčení*. Ostrava 1995.

DAVÍDEK, Václav: *Staré usedlé rody selské v Čechách. Posloupnost hospodářů ve stovacetiosmi usedlostech*. Praha 1941.

FIALOVÁ, Daniela: *O Čechtících: od nejstarších dob do současnosti*. Čechtice 1993.

FOMMER, Benjamin: *Národní očista – Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.

HASAN, Antonín: *100 let požární ochrany v Čechtících*. Čechtice 1977.

Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. Český statistický úřad. Praha 2006.

CHARVÁT, Jaroslav: *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966.

KLONOV, V.: *Vývoj výnosnosti československého zemědělství*. Praha 1938.

NOVOTNÝ, Václav: *Hus v Kostnici a česká šlechta*. Praha 1915.

PROSCHKOVÁ, Lenka: *Stručně z historie zemědělského družstva v Čechtících*, Čechtické noviny, prosinec 2001.

RÁKOSNÍK, Jakub: *Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha 2008.

SKÁLA, Ladislav: *České zemědělské časopisy I*. Praha 1992. a SKÁLA, Ladislav: *České zemědělské časopisy II*. Praha 1993.

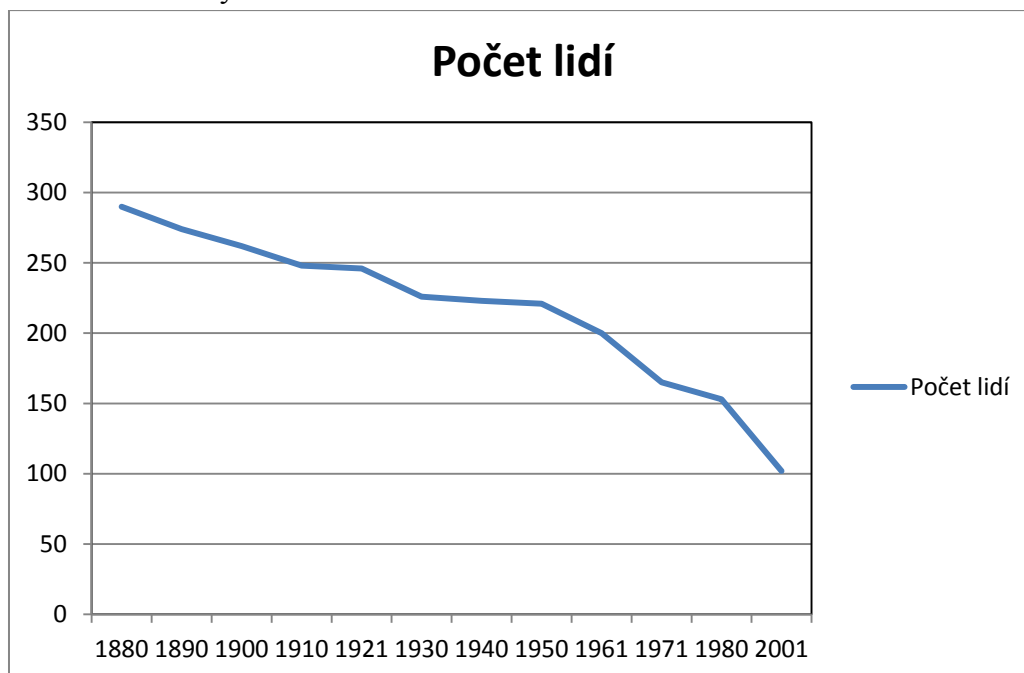
ŠTOLLEOVÁ, Barbora: *Pod kuratelou Německé říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2011.

VLASÁK, Antonín Norbert: *Okres Dolno-Královický v Čáslavsku: nástin historicko-archeologický*. Praha 1884.

PŘIBYL, Stanislav: *Dějiny hudby na Svaté Hoře III*. In: <http://svata-hora.cz/cz/article/8/dejiny-hudby-na-svate-hore-iii>. [cit. 5. 4. 2015].

4 Textová příloha

Graf 1: Počet obyvatel od roku 1880 až do roku 2001 v Otročicích.

Zdroj: Český statistický úřad. In: <https://www.czso.cz/csu/czso/criscitani-lidu-domu-a-bytu-2011-stredocesky-kraj-analyza-vysledku-2011-woi6m1awgf>. [cit. 5. 4. 2015].

Tab. 1: Produkce čtyř hlavních obilnin mezi roky 1914-1918.

Produkce	1914	1915	1916	1917	1918
Pšenice	4 093	3 036	2 410	1 782	1 978
Žito	8 447	5 050	4 205	3 478	4 211
Ječmen	5 871	2 210	3 024	1 509	1 646
Oves	9 559	2 744	4 500	1 656	3 068

Zdroj: BERANOVA, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 310.

Tab. 2: Vývoj rostlinné výroby mezi roky 1920–1924 v porovnání s roky 1925–1929.

Roky	Pšenice	Žito	Ječmen	Oves	Brambory	Cukrovka
1920–1924	14,84	13,80	14,87	13,56	99,68	239,42
1925–1929	17,32	16,32	18,08	16,56	120,82	260,58

Zdroj: BERANOVA, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 325.

Tab. 3: Povinná dodávka za rok 1940 od Josefa Holejšovského.

Měsíc	Dodávka mléka v l	Dodávka másla do mlékárny z Otročic v dk
Červenec	56	65
Srpen	36,50	52
Září	61,50	107
Říjen	62,50	107
Listopad	50,50	.
Prosinec	50,50	.

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských s. 71.

Tab. 4: Měsíční odběr mléka do vlašimské mlékárny z celých Otročic z roku 1942.

Měsíc	Celkem mléka v litrech	Celkový počet krav v obci
Leden	4 436	112
Únor	3 377	108
Březen	3 332	110
Duben	2 347	111
Květen	2 286	111
Červen	2 305	108
Červenec	3 830	107
Srpen	4 044	107
Září	3 603	105
Říjen	3 362	105
Listopad	2 574	105
Prosinec	2 913	103

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských s. 57.

Tab. 5: Měsíční odběr mléka do sběrný a pro domácí potřebu od Josefa Holejšovského pro rok 1942.

Měsíc	Počet krav	Množství mléka v litrech do sběrný	Množství mléka v litrech pro domácí spotřebu
Leden	56	116	72,5
Únor	33	69	58,5
Březen	58	130,5	77,5
Duben	30	60	60
Květen	46	95	61
Červen	53	120	52
Červenec	62	133,5	77,5
Srpen	62	114	77,5
Září	60	140,5	75
Říjen	60	140,5	75
Listopad	90	125	75
		103	52

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských s. 57.

Tab. 6: Měsíční odběr mléka do vlašimské mlékárny z celých Otročic z roku 1943.

Měsíc	Celkem mléka v litrech	Celkový počet krav v obci
Leden	2 980	101
Únor	2 642	102
Březen	3 079	103
Duben	3 329	107
Květen	3 518	108
Červen	3 399	105
Červenec	4 393	107
Srpen	4 594	106
Září	3 999	106
Říjen	3 190	105
Listopad	2 118	104
Prosinec	1 694	107

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských, s. 114-115.

Tab. 7: Měsíční odběr mléka do sběrný a pro domácí potřebu od Josefa Holejšovského pro rok 1943.

Měsíc	Počet krav	Množství mléka v litrech pro domácí spotřebu	Množství mléka v litrech do sběrný
Leden	.	46,5	48 1
Únor	.	42	23
Březen	.	46	0
Duben	.	20	40
Květen	.	46,5	60,5
Červen	.	45	68,5
Červenec	.	46	67
Srpen	3	46,5	52
Září	3	45	93
Říjen	3	46	82
Listopad	3	45	38
Prosinec	3	45	38

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských, s. 114-115.

Tab. 8: Měsíční odběr mléka do vlašimské mlékárny z celých Otročic z roku 1944.

Měsíc	Celkem mléka v litrech	Celkový počet krav v obci
Leden	1765	106
Únor	2366	106
Březen	2368	106
Duben	1507	104
Květen	1619	103
Červen	1913	104
Červenec	2298	105
Srpen	2414	103
Září	2568	96
Říjen	4114	93
Listopad	3432	83
Prosinec	3192	84

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských, s. 125-126.

Tab. 9: Měsíční odběr mléka do sběrný a pro domácí potřebu od Josefa Holejšovského pro rok 1944.

Měsíc	Počet krav	Množství mléka v litrech pro domácí spotřebu	Množství mléka v litrech do sběrný
Leden	3	45	31
Únor	3	43	29
Březen	3	46	16,5
Duben	3	45	3
Květen	3	39	0
Červen	3	45	0
Červenec	3	46	0
Srpen	3	24	0
Září	3	.	.
Říjen	1	19	52
Listopad	1	45	126
Prosinec	1	46,5	111,5

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských, s. 125-126.

Tab. 10: Měsíční odběr mléka do vlašimské mlékárny z celých Otročic z roku 1945.

Měsíc	Celkový počet krav v obci	Celkem mléka v litrech
leden	84	3422
únor	84	2939
březen	86	3461
duben	87	2838
květen	88	1251
červen	-	-
červenec	-	-
srpen	-	-
září	-	-
říjen	-	-
listopad	-	-
prosinec	-	-

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských, s. 172.

Tab. 11: Měsíční odběr mléka do sběrný a pro domácí potřebu od Josefa Holejšovského pro rok 1945.

Měsíc	Množství mléka v litrech pro domácí spotřebu	Množství mléka v litrech do sběrný
Leden	39	72
Únor	42	42
Březen	46	50
Duben	28	28
Květen	-	-
Červen	-	-
Červenec	34,5	53
Srpen	46,5	62
Září	45,5	87,5
Říjen	47	105,5
Listopad	45	52,5
Prosinec	45,5	48,5

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských, s. 172.

Tab. 12: Množství žita odevzdaného Josefem Holejšovským během protektorátu.

Rok	Množství v kg	Cena v K za 100 kg
1939	1 400	140
1940	1 550	170
1941	1 650	165
1942	1 850	230
1943	1 700	.
1944	2 000	166

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských.

Tab. 13: Množství pšenice odevzdaného Josefem Holejšovským během protektorátu.

Rok	Množství v kg	cena v K za 100 kg
1939	.	.
1940	278	180
1941	310	194
1942	287	230
1943	326	191
1944	278	206

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských.

Tab. 14: Množství ječmene odevzdaného Josefem Holejšovským během protektorátu.

Rok	Množství v kg	Cena v K za 100 kg
1939	.	.
1940	100	.
1941	400	171
1942	250	.
1943	150	.
1944	100	.

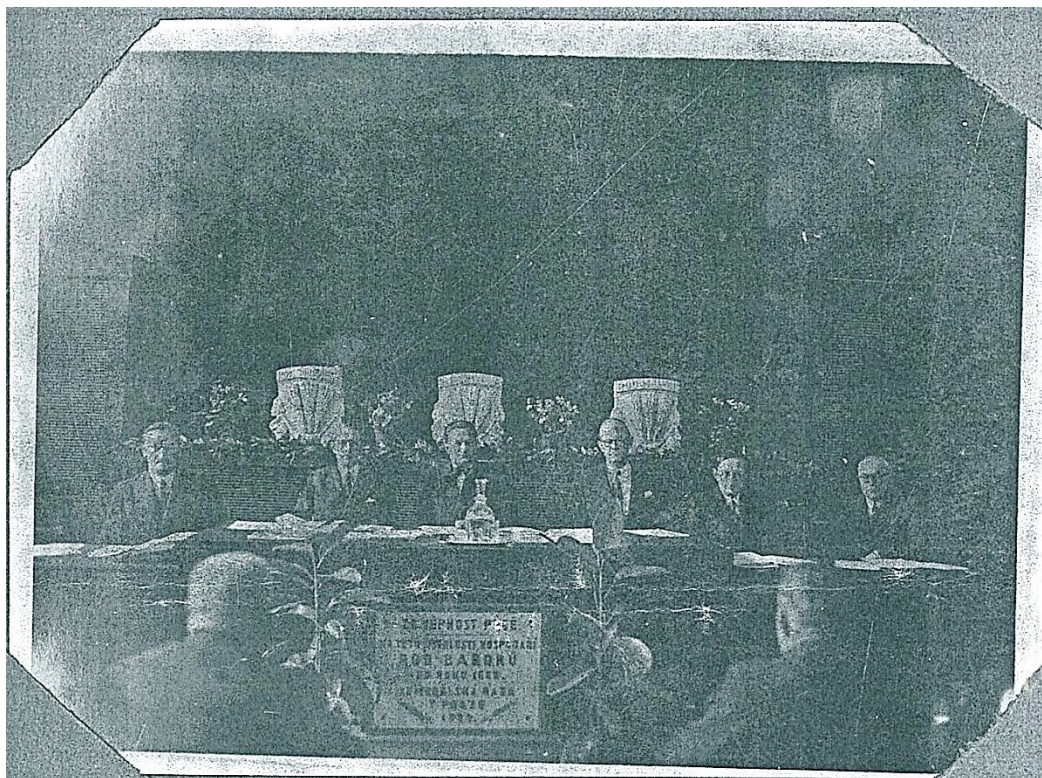
Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských.

Tab. 15: Množství ovsa odevzdaného Josefem Holejšovským během protektorátu.

Rok	Množství v kg	Cena v K za 100 kg
1939	2 300	110
1940	1 700	148
1941	.	.
1942	900	160
1943	1 200	166
1944	660	185

Zdroj: Archiv rodiny Holejšovských.

5 Obrazová příloha

Obr. 1: Česká zemědělská rada 14. prosince 1941 v Praze.

Obr. 2: Ocenění starých selských rodů roku 1940 v Praze.

Obr. 3: Fotografie od Ing. Antonína Holejšovského. Vlevo nahoře manželé Holejšovští. Vpravo nahoře manželé Holejšovští s matkou Josefa Holejšovského. Uprostřed celá rodina Holejšovských. Vlevo dole dům Holejšovských s pamětní deskou. Vlevo dole pamětní deska.

6 Anotace

Příjmení a jméno autora:	Suková Monika
Vysoká škola:	Univerzita Palackého v Olomouci
Název fakulty a katedry:	Filosofická fakulta, Katedra historie
Název diplomové práce:	Rod Holejšovských z Otročic. Mikrosonda do zemědělského hospodaření v době Protektorátu Čechy a Morava.
Jméno vedoucího práce:	prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.
Počet stran:	63
Počet znaků:	94 013
Počet příloh:	19
Počet titulů použité literatury:	15
Klíčová slova:	Otročice Zemědělství Protektorát

Tato bakalářská diplomová práce se zaměřuje na vývoj zemědělství v první polovině 20. století v mikroregionu Otročic a v jejich okolí a zároveň popisuje dějiny této obce. Přibližuje dobu Protektorátu Čechy a Morava a jeho vliv na život rolníků v obci. Zabývá se i povinnými dávkami, které museli zemědělci státu odevzdávat. Nastiňuje i události roku 1945.

This thesis focuses on the development of agriculture in the first half of the 20th century in the microregion of Otročice and in its surroundings and also describes the history of this village. It approaches the period of the Protectorate of Bohemia and Moravia, and its impact on the lives of the peasants in the village. It also deals with the mandatory benefits that farmers had to hand over the state . It also outlines the events 1945.